

รายงานฉบับสมบูรณ์

(ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2547 – เดือนธันวาคม 2551)

โครงการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและฟื้นฟู กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม

คณะผู้วิจัย

1.นายอภิชาติ	ลือสกล	หัวหน้าทีมวิจัย
2.นางสาวทิพวรรณ	มิ่งมงคล	ทีมวิจัย
3.นางสาววิจิตรา	โยชะนัง	ทีมวิจัย
4.นายศักดิ์ชัย	จวนงาม	ทีมวิจัย
5.นางสาวรัตนา	วงศ์เชื้อ	ทีมวิจัย
6.นายพงษ์พันธุ์	แก้วศรีบุญล้อม	ทีมวิจัย
7.นางสาวพนิดา	ศิษย์ครองวงษ์	ทีมวิจัย
8.นายกีก้อง	เสือดี	ทีมวิจัย
9.นายวิกรม	เสือดี	ทีมวิจัย
10.นายสุทธิลักษณ์	โตกทอง	ทีมวิจัย
11.นายอริเทพ	คุณประโยชน์	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

รายงานฉบับสมบูรณ์

(ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2547 – เดือนธันวาคม 2551)

โครงการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและฟื้นฟู กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม

คณะผู้วิจัย

1.นายอภิชาติ	ลือสกล	หัวหน้าทีมวิจัย
2.นางสาวทิพวรรณ	มิ่งมงคล	ทีมวิจัย
3.นางสาววิจิตรา	โยชะนัง	ทีมวิจัย
4.นายศักดิ์ชัย	จวนงาม	ทีมวิจัย
5.นางสาวรัตนา	วงศ์เชื้อ	ทีมวิจัย
6.นายพงษ์พันธุ์	แก้วศรีบุญล้อม	ทีมวิจัย
7.นางสาวพนิดา	ศิษย์ครองวงษ์	ทีมวิจัย
8.นายกีก้อง	เสื่อดี	ทีมวิจัย
9.นายวิกรม	เสื่อดี	ทีมวิจัย
10.นายสุทธิลักษณ์	โตกทอง	ทีมวิจัย
11.นายอริเทพ	คุณประโยชน์	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

บทที่ 1	ความเป็นมา	หน้า
1.1	ความสำคัญและที่มาของงานวิจัย	1
1.2	คำถามการวิจัย	1
1.3	วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	2
1.4	พื้นที่ศึกษาวิจัย	2
1.5	วิธีดำเนินการวิจัย	2
1.6	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.7	ทีมวิจัย	3
บทที่ 2	ผลการดำเนินงาน	
2.1	ย้อนอดีต “กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง”	4
2.2	ก้าวแรกของงานวิจัย	7
2.3	เรียนรู้โลกและชีวิต ผ่านกิจกรรม	12
2.4	ฝึกฝนตนเองจากเวทีประชุม และอื่นๆ	18
บทที่ 3	การวิเคราะห์ผล	
3.1	ประสบการณ์ บทเรียน ปัจจัยเอื้อ และข้อจำกัดในการทำกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง	27
3.2	กระบวนการและรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง	28
บทที่ 4	บทเรียนที่ได้จากงานวิจัย	
4.1	กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย	30
4.2	กระบวนการวิจัยกับความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มและผู้เกี่ยวข้อง	31
4.3	ปัญหา/อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัย	32
4.4	การมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อกระบวนการวิจัย	33
4.5	ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย	34
ภาคผนวก		
ก.	สรุปรายงานการประชุม	
ข.	รูปภาพกระบวนการดำเนินกิจกรรมของโครงการ	

บทที่ 1

ความเป็นมา

1.1 ความเป็นมา

กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง เกิดจากการรวมตัวของเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวนประมาณ 100 คน สืบเนื่องจากการดำเนินโครงการเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลอง ของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม เมื่อประมาณปี 2542 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ต่อมาได้มีการขยายสมาชิกและพัฒนารูปแบบของกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับการสนับสนุนจากหลายฝ่าย เช่น ประชาคมรักแม่กลอง, กองทุนเพื่อสังคม รวมทั้งยังได้มีการประสานงานเป็นเครือข่ายร่วมกับกลุ่มเยาวชนในจังหวัดราชบุรี และจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งตั้งอยู่ในลุ่มน้ำแม่กลองด้วยกัน จนทำให้จากเยาวชนกลุ่มเล็กๆ ที่มีจิตสำนึก "รักท้องถิ่น" และกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับจังหวัด และระดับชาติ และได้รางวัล "ลูกโลกสีเขียว" ประเภทกลุ่มเยาวชน ประจำปี 2546

ต่อมาการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนรักแม่กลอง กลับขาดความต่อเนื่อง และซบเซาลงไปอย่างมาก จนในที่สุด ก็แทบไม่มีความเคลื่อนไหวใดๆ เลย ทั้งๆ ที่เคยมีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ รวมแล้วกว่าหนึ่งร้อยคน ทั้งนี้ มีปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ที่มีผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมและการพัฒนาศักยภาพของเยาวชน ทั้งในด้านศักยภาพของตัวเยาวชนเอง, ความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ, รูปแบบและกระบวนการพัฒนาคนรุ่นใหม่ และการขยายสมาชิก ก็ไม่เป็นระบบ ไม่ต่อเนื่อง รวมไปถึงการสนับสนุนจากส่วนต่างๆ ท้องถิ่น เช่น ครอบครัวยุโรป โรงเรียน ฯลฯ ตลอดจนความไม่เข้าใจกันและกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ จนส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่ม เหลือสมาชิกเพียงไม่กี่คน

ดังนั้น สมาชิกกลุ่มเยาวชนฯ ที่ยังคงรวมกลุ่มกันอยู่ และพี่เลี้ยง จึงร่วมกันที่จะศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง โดยโครงการศึกษาฯ นี้ จะมีส่วนสำคัญในการแก้ไขอุปสรรคต่างๆ จากการค้นหาบทเรียนและประสบการณ์การดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อกำหนดทิศทางของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง และยังคงจะสร้างเสริมจิตสำนึก "รักท้องถิ่น" ให้กับเยาวชนในจังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพและการสนับสนุนให้กลุ่มเยาวชนเหล่านั้นได้มีโอกาส และมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งในด้านของการเรียนรู้ และปฏิบัติการ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตัวเยาวชนเอง และประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ได้อย่างต่อเนื่องสืบไป

1.2 คำถามวิจัย

กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง จ.สมุทรสงคราม ที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประสบการณ์ บทเรียน ปัจจัยเอื้อ และข้อจำกัด ของกลุ่มเยาวชนเยาวชนรักแม่กลองในการทำกิจกรรมทางสังคม
2. เพื่อค้นหากระบวนการและรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มเยาวชนฯ
3. เพื่อสร้างเสริมให้เยาวชนได้คิดค้น สร้างสรรค์ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์

1.4 พื้นที่ศึกษาวิจัย

พื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะแรก (เดือนที่ 1 ถึงเดือนที่ 10)

1. จัดเวทีสร้างความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายในวัตถุประสงค์และการดำเนินโครงการ
  2. เก็บรวบรวมข้อมูล
    - ศึกษาประสบการณ์ บทเรียน ปัจจัยเอื้อ และข้อจำกัด ของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง ในการทำกิจกรรมทางสังคม
    - ทักษะของครูและผู้ปกครองต่อเยาวชน ในการทำกิจกรรมสาธารณะ
  3. จัดกิจกรรมศึกษา และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ กับกลุ่มเยาวชน
  4. สรุปจัดหมวดหมู่ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อวางแผนกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินงานต่อไป
  5. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างทีมวิจัย ครู องค์กรที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจ เพื่อร่วมกันกำหนดกระบวนการ รูปแบบกิจกรรม และวางแผนการดำเนินงาน
  6. รายงานผลการศึกษาข้อมูลการดำเนินงานของโครงการ
- ระยะที่ 2 (เดือนที่ 11-20)
7. ดำเนินกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานจากกระบวนการและรูปแบบกิจกรรม
  8. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม
  9. รายงานผลการดำเนินโครงการ

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ระยะแรก (10 เดือน)

1. ได้ประสบการณ์ บทเรียน ปัจจัยเอื้อและข้อจำกัดของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง ในการทำกิจกรรมทางสังคม
2. ได้แนวทางของกระบวนการและรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม ในการพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มเยาวชนฯ
3. ทีมวิจัยเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ประสบการณ์การดำเนินการวิจัย และเกิดแนวคิดในการพัฒนากลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง
4. รายงานผลการดำเนินงานของโครงการระยะที่ 1

1.7 คณะผู้วิจัย

1.นายอภิชาติ	ลือสกล	หัวหน้าโครงการ
2.นางสาวทิพวรรณ	มิ่งมงคล	ทีมวิจัย
3.นางสาวจิตรา	โยชะนัง	ทีมวิจัย
4.นายศักดิ์ชัย	จวนงาม	ทีมวิจัย
5.นางสาวรัตนา	วงศ์เชื้อ	ทีมวิจัย
6.นายพงษ์พันธุ์	แก้วศรีบุญล้อม	ทีมวิจัย
7.นางสาวพนิดา	ศิษย์ครองวงษ์	ทีมวิจัย
8.นายก๊กก้อง	เสือดี	ทีมวิจัย
9.นายวิกรม	เสือดี	ทีมวิจัย
10.นายสุทธิลักษณ์	โตกทอง	ทีมวิจัย
11.นายอริเทพ	คุณประ โยชน์	ทีมวิจัย

บทที่ 2

ผลการดำเนินงาน

2.1 ย้อนอดีต “กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง”

ย้อนไปเมื่อราวกลางปี 2542 จนถึงปี 2544 มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) ได้เข้ามาริเริ่ม “โครงการเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลอง” โดยมีพีชชาติ (อภิชาติ ลือสกล) พี่จอย (มาริช สุรูป) พี่อัน (อภิรัตน์ ศรีมังกร) เป็นเจ้าหน้าที่โครงการฯ เพื่อสร้างกิจกรรมนอกห้องเรียนสำหรับเยาวชนในจังหวัดสมุทรสงคราม มุ่งเน้นเป้าหมายในเรื่องของการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับคนรุ่นใหม่ ผ่านกิจกรรมการสร้างการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม และท้องถิ่น กระบวนการของกิจกรรมเน้นหนักกับการกระตุ้นให้เยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยใช้รูปแบบของการจัดค่ายสิ่งแวดล้อม ซึ่งกิจกรรมมีทั้งฝึกและสร้างทักษะพื้นฐานที่จำเป็นให้กับกลุ่มเยาวชนที่สนใจ เพื่อเป็นแกนหลักของการเคลื่อนไหวงานเยาวชนในเมืองแม่กลองในอนาคต และทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

ยุคนี้จึงเป็นเสมือนการจุดประกาย เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการฯ รู้สึกสนุกกับความแปลกใหม่กับกิจกรรมในค่าย ที่มีความต่างจากการเรียนรู้และกิจกรรมในโรงเรียน รวมทั้งบทบาทของพี่ๆ ที่ได้สร้างความประทับใจให้แก่น้องๆ เมื่อเสร็จสิ้นจากกิจกรรมการจัดค่าย มีน้องๆ มากมายที่สนใจอยากทำได้อย่างพี่ๆ บ้าง ถือเป็นยุคเริ่มต้นของการก้าวเข้าไปสู่การรวมตัวกันของเยาวชนเมืองแม่กลอง

นอกเหนือจากกิจกรรมค่ายเยาวชนแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่น้องๆ ได้เข้าร่วม เช่น การจัดกิจกรรมรณรงค์เรื่องการจัดการขยะในชุมชนและการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง, การเป็นพี่เลี้ยงในค่ายสิ่งแวดล้อมของรุ่นน้อง (ระดับประถมศึกษา)

ต่อมาในช่วงปี 2544 – ปี 2546 เยาวชนกลุ่มหนึ่งจึงได้รวมตัวกัน เพื่อทำกิจกรรมสานต่อจากยุคแรก ช่วงนี้มีพีอาร์ท (ศิริวัฒน์ คันทารส) เข้ามาเป็นผู้ประสานงานกลุ่ม กระบวนการในกิจกรรมต่างๆ เป็นการสร้างสรรค์ ริเริ่มจากกลุ่มเยาวชนเองแทบทั้งหมด ทำให้ทุกคนรู้สึกสนุกและท้าทายกับความแปลกใหม่ของการเรียนรู้ และในการสร้างกิจกรรม เพื่อดึงให้เยาวชนคนอื่นๆ เข้ามาร่วมให้มากขึ้น

ผลที่ได้จากการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มเยาวชนนี้เริ่มเป็นที่รู้จักในเมืองแม่กลอง กลายเป็นกลุ่มเยาวชนที่ขยายใหญ่ขึ้น มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในที่สุด “กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง” ก็เกิดขึ้น โดยมีพีช ในยุคแรกเป็นที่ปรึกษา

กิจกรรมในช่วงนี้ นอกเหนือจากค่ายเยาวชน ที่เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นๆ เช่น การจัดค่ายสิ่งแวดล้อมให้กับน้องๆ ในระดับประถมศึกษา, การตั้งทีมตรวจวัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ “กลุ่มประชาคมคนรักแม่กลอง”

กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลองไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะในจังหวัดสมุทรสงครามเท่านั้น ยังได้ขยายเครือข่ายความร่วมมือไปยังเพื่อนๆ เยาวชนในกลุ่มน้ำแม่กลองด้วยกัน คือ จังหวัดราชบุรี และกาญจนบุรี ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากผู้ใหญ่ในกลุ่มเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มน้ำแม่กลอง ทั้งสามจังหวัด

จากกิจกรรม “เวทีเพื่อนเก่า..เยาวชนรักแม่กลอง” (หนึ่งในกิจกรรมของงานวิจัยฯ) ซึ่งเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างทีมวิจัยกับสมาชิกเก่าของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง ที่ปัจจุบันจบการศึกษาระดับมัธยมฯ ไปแล้ว พบว่า มีหลากหลายปัจจัยที่เยาวชนในช่วงนั้นเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชน เช่น

- ภาพงานของกลุ่มเยาวชนที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุโทรทัศน์ในท้องถิ่น หรือการ

บอกเล่าปากต่อปาก ทำให้เป็นที่รับรู้ของ บรรดาผู้ปกครอง จึงสนับสนุนให้ลูกหลาน เข้ามาร่วมกิจกรรมของกลุ่มฯ

- หลายคนมีใจรักงานด้านนี้ อยากมี โอกาสได้ทำกิจกรรมแบบนี้มาก่อน

- ส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรม เพราะคำ ชักชวนของเพื่อน และเมื่อมาแล้วก็รู้สึกสนุก และสิ่งที่พวกเขาเหล่านั้นได้รับจาก การเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนฯ คือ

- ความสนุกสนาน
- ได้รู้จักเพื่อนต่าง โรงเรียน, ได้

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน, มีคนรู้จักเพิ่มมากขึ้น, มีความผูกพันกัน

- ได้เรียนรู้ “บางสิ่งบางอย่าง ที่หาไม่ได้ในโรงเรียน” เช่น การได้คิดริเริ่ม วางแผน กำหนดวิธีการทำงาน และลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง แทบทั้งหมด ซึ่งกิจกรรมในโรงเรียนครู-อาจารย์จะเป็นผู้กำหนดทุกสิ่งทุกอย่างไว้แล้ว นักเรียนจึงเป็นเพียงผู้เข้าร่วมเท่านั้น

- ได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น ซึ่งมีอยู่อย่างมากมาย กว้างขวาง หลากหลายมิติ ซึ่งไม่มีในหลักสูตรการ เรียนการสอนปกติ และการได้เรียนรู้ถึงความเป็นมาและเป็นไปของบ้านเกิดเมืองนอนเช่นนี้ จึงนำมาซึ่งความคิด ที่จะทำประโยชน์เพื่อท้องถิ่นในระยะต่อมา

- ได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น, การทำงานร่วมกับผู้อื่น, รู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น

- ได้พัฒนาตัวเองในหลายๆ ด้าน เช่น ทักษะด้านการพูด การแสดงความคิดเห็น การวางแผนกิจกรรม การศึกษาชุมชน

- และหลายคนเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว เห็นถึงศักยภาพของตนเอง ว่าสามารถทำอะไรเพื่อประโยชน์ ต่อท้องถิ่นของตัวเองได้ จึงคิดว่าเราน่าจะรวมตัวกันทำอะไรเพื่อบ้านเกิดของเราบ้าง

นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่ทำให้กลุ่มเติบโตอย่างมีพลังในยุคนี้ ก็คือ “กระบวนการสร้างคน” ของกลุ่มพี่ๆ ในขณะนั้น เช่น การให้น้องๆ ที่เคยเข้าค่ายหรือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ได้มีโอกาสได้ทดลองนำเอากระบวนการ ทำค่าย หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ได้เข้ามาเรียนรู้มา ไปทดลองทำเอง ตั้งแต่คิดกระบวนการ การเตรียมงาน แบ่งบทบาทหน้าที่กันในกลุ่ม มีการพัฒนาทักษะของแต่ละคน ด้วยเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ จากคนที่เคยเป็น เพียงคนดูแล้วสอพลอปรบ หรืองานด้านสวัสดิการ ก็ยับไปเป็นพี่เลี้ยง หรือวิทยากรในกิจกรรมฐาน เป็นต้น โดย ยังมีกลุ่มพี่ๆ คอยเป็นที่ปรึกษา แนะนำ และให้ทดลองนำไปปฏิบัติ

กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลองที่ดำเนินไปอย่างคึกคักได้รับการเผยแพร่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป มากขึ้น จนกระทั่งได้รับ “รางวัลลูกโลกสีเขียว ประจำปี 2546” ในฐานะผู้สร้างสรรค์ผลงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ประเภทกลุ่มเยาวชน

หลังจากนั้นกิจกรรมของกลุ่มเริ่มลดน้อยลง สมาชิกที่เหลืออยู่เริ่มห่างหายกันออกไป ซึ่งปรากฏการณ์นี้ ได้เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปลายปี 2545 แล้ว แม้จะพยายามหาแนวทางในการกระตุ้นให้กลุ่มเยาวชนได้มีบทบาทขึ้นมาอีก แต่ก็พบกับปัญหาและข้อจำกัดต่างๆ มากมาย เท่าที่ประเมินได้ในขณะนั้น ได้แก่

- รุ่นพี่ที่เป็นแกนนำจบการศึกษาระดับมัธยมปลาย ออกไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา

- โรงเรียนไม่ค่อยอนุญาตให้ออกมาทำกิจกรรม, เวลาทำกิจกรรมตรงกับเวลาเรียน

- ผู้ปกครองไม่เข้าใจว่าออกจากบ้าน “มาทำอะไร”

- บางคนต้องทำงาน เพื่อช่วยครอบครัวหารายได้

- ไม่ได้รับข่าวสาร หรือการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง

แต่ก็มีข้อสงสัยอยู่ว่าจริงๆ แล้ว อุปสรรค ข้อจำกัดของกลุ่มคืออะไรแน่ มีเหตุปัจจัยอย่างอื่นอีกด้วยหรือไม่ และนั่นก็เป็นที่ดินทางให้สมาชิกของกลุ่มเยาวชนบางคน อยากศึกษาค้นหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงรวม ทั้งอยากพินกลุ่มเยาวชนรักแม่กลองให้กลับคืนมา เพราะเห็นว่าเป็นคือ เวทีของการเรียนรู้ที่ดีของเยาวชน

การพูดคุยกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สมุทรสงคราม จึงเริ่มขึ้นเมื่อประมาณต้นปี 2546 โดยตั้งใจ จะเอาระบบการของ “งานวิจัย” เข้ามาเป็นเครื่องมือในการค้นหาคำตอบ

คณะวิจัยกลุ่มแรก ได้มาร่วมพูดคุยกันเพื่อพัฒนาโครงการวิจัยฯ เรื่อยมา จนมาถึงเดือนธันวาคม 2546 กระ บวนการพัฒนาโครงการวิจัยก็ไม่ค่อยจะคืบหน้าเท่าที่ควร ทั้งนี้ก็เนื่องจาก

- ทั้งหมดไม่ชัดเจนกับงานวิจัยนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของ “กระบวนการวิจัย”

- บางคนมุ่งมั่นตั้งใจอยากจะทำ แต่ในทีมก็ไม่มี “ผู้นำ” และ “ไม่กล้าเสนอตัวเอง” มาเป็นตัวตั้งตัวตีที่จะ ทำงานนี้

- บางคนพร้อมที่จะให้การสนับสนุน แต่เป็นไปในลักษณะของการทำงานแบบ “ผู้ตาม” ไม่ได้ “คิด” อะไร มากไปกว่า “ช่วยๆ กัน” และไม่ได้มีหลักประกันใดๆ ว่าจะร่วมทำงานวิจัยนี้อย่างจริงจัง ต่อเนื่อง

- มีข้อจำกัดด้านศักยภาพอื่นๆ อีก ที่ไม่อาจจะดำเนินการต่างๆ ด้วยตัวเอง เช่น การประชุม การระดมสมอง การบริหารจัดการ และการคิดค้นสร้างสรรค์ เป็นต้น

ทั้งนี้จากการพูดคุย สรุปได้ว่ามาจากหลายๆ ปัจจัย เช่น

- ไม่มั่นใจใน “ศักยภาพ” ของตัวเอง และของเพื่อนๆ ในกลุ่มว่าจะทำงานวิจัยนี้ได้

- เป้าหมายในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนฯ ในหลายปีที่ผ่านมา ก็ไม่ชัดเจนมากไปกว่าเป็นการทำ ด้วย “ใจ ที่อยากทำ” อะไรก็ได้ ที่มันมีสาระ และเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นบ้าง

- ขาดทักษะในการ “คิด” (การคิดสร้างสรรค์, การคิดเป็นระบบ และการคิดวิเคราะห์) ทั้งนี้อาจเนื่องมา จากกระบวนการเรียนรู้ในระบบการศึกษา ที่ไม่ได้เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนได้รู้จัก “การคิด” แต่เน้นไปที่ กระบวนการ “ท่องจำ และทำตาม” และคุ้นเคยกับการ “เลือกคำตอบ” ที่มีไว้ให้ มากกว่า “การตั้งคำถาม” แล้ว “ค้นหาคำตอบ” ด้วยตัวเอง

- ข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ ประกอบเข้ากับขาด “ความพยายาม” ที่จะเปิด โอกาสให้ตัวเองได้พบกับการเรียนรู้ใหม่ๆ ซึ่งมีผลต่อ “โลกทัศน์” ของกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพเยาวชน

จึงหาทางแก้ไขข้อจำกัดนี้ในเบื้องต้น ด้วยการให้ “พีชชาติ” (อภิชาติ ลือสกล) เข้ามาเป็นหัวหน้าทีมวิจัยฯ คณะวิจัยได้มีการพูดคุยกันอีกประมาณ 4-5 ครั้ง ทำให้มีความชัดเจนร่วมกันมากขึ้น ถึงเป้าหมายและกระบวนการ ต่างๆ ในงานวิจัย ประกอบกับการได้ไปร่วมศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายงานวิจัยที่จังหวัดตรัง และจังหวัดสุราษฎร์ธานี เดือนเมษายน 2547 ซึ่งตัวแทนคณะวิจัยมีโอกาสได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนกับ “กลุ่ม ยุวชนสร้างสรรค์” ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งทำงานกับกลุ่มเยาวชนในท้องถิ่นเหมือนกัน ทำให้มีกำลังใจ และเกิด แรงผลักดันที่จะทำงานด้านการพัฒนากลุ่มเยาวชนต่อไป

จนในที่สุดโครงการวิจัยก็สำเร็จเป็นรูปเป็นร่าง หลังจากมีการปรับปรุงทบทวนหลายครั้ง ทั้งนี้ก็ด้วยการ

ได้รับทั้งข้อคิดเห็นและกำลังใจจากทีมวิจัยอื่นๆ ในเครือข่ายวิจัยของศูนย์ประสานงานฯ สมุทรสงคราม

ทีมวิจัยชุดริเริ่มโครงการฯ ประกอบด้วย

1. นายอภิชาติ ลือสกล (หัวหน้าโครงการ)
2. นางสาวทิพวรรณ มิ่งมงคล (ม.รามคำแหงปี 3)
3. นางสาววิจิตรา โยชะนัง (ม.รามคำแหงปี 3)
4. นายกิ๊กก้อง เสือดี (ม.ศิลปากร ปี 2)
5. นางสาวพนิดา ศิษย์ครองวงษ์ (ม.เกษตรฯ ปี 1)
6. นายศักดิ์ชัย จวนงาม (ม.มหิดล ปี 1)
7. นางสาวรัตนา วงศ์ชื่อ
8. นายพงษ์พันธุ์ แก้วศรีบุญล้อม
9. นายวิกรม เสือดี (มัธยมศึกษาปีที่ 5 รร.ถาวรานุกุล)
10. นายสุทธิลักษณ์ โตทอง (มัธยมศึกษาปีที่ 5 รร.ถาวรานุกุล)
11. นายอติเทพ คุณประ โยชน์ (มัธยมศึกษาปีที่ 6 รร.เมธีคุณวัน)

2.2 ก้าวแรกของงานวิจัยฯ

เมื่อเริ่มงานวิจัยอย่างเป็นทางการในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2547 ก็พบกับปัญหาที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน คือ คณะผู้วิจัยครั้งหนึ่ง “ไม่พร้อม” ที่จะทำงานนี้ ด้วยว่ากำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา ในช่วงเปิดเรียน จะไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมงานวิจัยนี้เลย ทั้งการร่วมคิดค้น และการดำเนินงาน ซึ่งนั่นหมายความว่า ถ้าจะทำงานนี้ต่อไป ก็ต้องหาคณะวิจัยใหม่เข้ามาเสริมทีม

ทางออกของปัญหานี้คือ ในระยะแรก คณะวิจัยที่เหลืออยู่ประมาณ 4-5 คน จะพยายามดำเนินการตามแผนงานไปก่อน พร้อมๆ กับการค้นหานักวิจัยชุดใหม่ โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเยาวชนที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้งานวิจัยนี้ดำเนินการไปได้ นั่นหมายถึงว่า “คณะวิจัย” (ชุดใหม่) จะเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม และทำการศึกษาวิจัย “ตัวเอง” ไปด้วย

2.2.1 เวทีสัญจร

“เวทีสัญจร” นี้เป็นกิจกรรมแรกของงานวิจัยนี้ โดยได้วางแผนทดลองดำเนินการใน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนท้ายหาด (วันที่ 24 พฤษภาคม 2547), โรงเรียนบางกะพ้อม (วันที่ 25 พฤษภาคม 2547), โรงเรียนถาวรานุกุล (วันที่ 25 พฤษภาคม 2547) เพื่อทดสอบกระบวนการเก็บข้อมูล การชี้แจง และทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่จะได้นำมาพัฒนา และใช้ในการดำเนินการครั้ง

ต่อไป

การจัดเวทีสัญจรนี้ กลุ่มคณะผู้วิจัยจะเดินทางไปพบปะกับตัวแทนนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ เพื่อชี้แจงถึงโครงการ วิจัยฯ และพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความสนใจของนักเรียน ที่มีต่อกิจกรรมต่างๆ ที่เคยเข้าร่วม ทั้งที่จัดโดยโรงเรียนและองค์กรอื่นๆ

ทั้งนี้ ได้มีติดต่อกับทางแกนนำของกลุ่มเยาวชนในโรงเรียน และครู เพื่อชักชวนให้ผู้ที่สนใจได้เข้าร่วมพูดคุยกัน โดยใช้เวลาช่วงพักกลางวัน หรือคาบชั่วโมงเรียนที่ว่าง จะได้ไม่เป็นการรบกวนเวลาเรียน

จากการพูดคุยกับน้องๆ ทั้ง 3 โรงเรียน พบว่า

- บางคนยังบอกตัวเองไม่ได้ ว่าสนใจหรือต้องการอะไร เมื่อพูดถึงกิจกรรมที่สนใจ ก็จะเป็นอะไรก็ได้ที่ขอให้ได้ออกไปนอกสถานที่ ในขณะที่บางคนรู้ว่ามียุติเพื่อน ๆ ในโรงเรียน มีความสนใจในเรื่องเดียวกันกับตัวเอง แต่ไม่รู้ว่าจะรวมกลุ่มกันได้อย่างไร

- ทุกโรงเรียนจะมีชมรมต่างๆ แต่จะมีข้อบังคับให้ทุกคนต้องเข้าเป็นสมาชิกชมรมใดชมรมหนึ่ง และครูเป็นผู้ตั้งชมรมขึ้น ส่วนใหญ่เป็นไปตามหมวดวิชาที่เปิดสอน หรือตามที่ครู (ที่ปรึกษา) สนใจ อยากทำ และมีการจำกัดจำนวนสมาชิกของแต่ละชมรม ชมรมต่างๆ จะเปิดรับสมัครสมาชิกในช่วงต้นเทอมแรก และจะต้องเป็นสมาชิกไปจนจบปีการศึกษานั้น ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อีก ทำให้มีนักเรียนจำนวนมากที่ต้องฝืนเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมที่ตนเองเป็นสมาชิก เนื่องจากไปแย่งสมัครเข้าชมรมที่ตนเองสนใจไม่ทัน และกิจกรรมของชมรมที่มีอยู่ ก็ไม่ตรงกับความต้องการของตัวเอง

- นักเรียนจำนวนไม่น้อยรู้สึกเบื่อกับสภาพในโรงเรียน ทั้งบรรยากาศการเรียนการสอน และตัวผู้สอน

- นักเรียนบางโรงเรียนอยากทำกิจกรรมเหมือนกับเพื่อนที่อยู่โรงเรียนอื่นๆ แต่โอกาสที่จะได้ทำก็น้อยลงทุกวัน เนื่องจากขาดการสนับสนุนจากครู จะไม่มีโอกาสที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารอะไรเลย หากครูไม่นำมาบอกกล่าวให้ทราบ แต่ในขณะที่เดียวกันตัวเองก็ไม่ได้พยายามชวนชวนขวนขวายค้นหาโอกาสนั้นด้วย

- หลายคนบอกว่าสนใจ และถ้าเป็นไปได้ก็อยากทำกิจกรรมที่แปลกใหม่กว่าที่จัดขึ้นในโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม หลังจากดำเนินการไปแล้ว 3 ครั้ง ทีมวิจัยที่ลงไปทำกิจกรรมเวทีสัญจรนี้ได้สรุปร่วมกันว่า

- รูปแบบการจัดเวทีสัญจรแบบนี้ ไม่บรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจกับครูและนักเรียน เนื่องจากทำได้เพียงการพูดคุยกับกลุ่มเล็กๆ

- ข้อมูลและความคิดเห็นที่ได้ก็ไม่มากนัก เนื่องจากส่วนใหญ่ของผู้เข้าร่วมยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

- ทีมที่ลงไปเองก็ไม่พร้อมที่จะทำกิจกรรมในรูปแบบนี้ มีข้อจำกัดทั้งเรื่องเวลา และขาดทักษะระดมความคิดเห็น และการจับประเด็น

จึงได้มีการเสนอปรับเปลี่ยนเป็นการจัดเวทีระดับจังหวัด คือการประชุมสัมมนา “อย่างก้าวที่ยาวไกล คนรุ่นใหม่จะไปทางไหนกัน”

2.2.2 การประชุมสัมมนา “อย่างก้าวที่ยาวไกล คนรุ่นใหม่จะไปทางไหนกัน”

กิจกรรมนี้จัดขึ้นเมื่อวันอาทิตย์ที่ 29 สิงหาคม 2547 ณ ห้องประชุม สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสมุทรสงคราม คณะวิจัยใช้การประชุมสัมมนานี้ เป็นเวทีชี้แจงทำความเข้าใจกับโครงการวิจัยฯ ที่กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง กำลังจะดำเนินการอยู่ พร้อมๆ กับใช้เป็นโอกาสที่จะได้ระดมความคิดเห็น ต่อทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนเมืองแม่กลอง

การประชุมครั้งนี้ มีโดยครูและนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ ในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา เกือบทุกโรงเรียนในจังหวัดสมุทรสงคราม เข้าร่วม 90 คน ได้ใช้กระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วม เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมทุกคน

สรุปความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการประชุม ได้ดังนี้

●ความคาดหวัง

ในระดับบุคคล ผู้เข้าร่วมที่เป็นเยาวชนหวังว่า จะได้เจอเพื่อนใหม่, ได้ความรู้และประสบการณ์, ได้ความมั่นใจ, มีความเชื่อมั่นในตนเอง, ได้แสดงความคิดเห็น

ส่วนความคิดเห็นที่มีต่อเยาวชน/กลุ่มเยาวชน ได้แก่ อยากเห็นเยาวชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์, ได้ทำประโยชน์เพื่อท้องถิ่น (พัฒนาดูแลสิ่งแวดล้อม), ได้รับโอกาส (รู้จักกลุ่มที่ทำงานด้านเยาวชน, รู้ถึงแนวทางในการทำงาน, รู้ถึงวิธีการ และรูปแบบกิจกรรม)

ในขณะที่ ครูและผู้เข้าร่วมอื่นๆ อยากให้เยาวชนเกิด “ความภาคภูมิใจ” และ “สำนึกรักบ้านเกิด”

●แม่กลองในฝัน ของเด็กแม่กลอง

ด้านเศรษฐกิจ

ควรเป็นเมืองที่มีระบบเศรษฐกิจแบบ “พอเพียง” มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ มีการแปรรูปสินค้าจากผลผลิตในชุมชน และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และเยาวชนมีงานทำ สามารถหารายได้ได้เอง

ด้านกายภาพของเมือง

ควรเป็นเมืองที่มีผังเมืองที่ดี เหมาะสมกับสภาพ “ภูมิศาสตร์” และคงความเป็น “อัตลักษณ์” ของเมืองแม่กลองไว้ มีสวนสาธารณะ และแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ

ด้านสิ่งแวดล้อม / ทรัพยากรธรรมชาติ

เป็นเมืองที่สะอาด สงบ ปลอดภัย, มีการใช้จักรยานกันมากขึ้น เพื่อประหยัดพลังงาน และลดมลพิษ, มีการดูแลรักษาแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นหัวใจของเมืองแม่กลอง น้ำในลำคลองใส สะอาด นำมาใช้ได้อย่างปลอดภัย และสัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้น, มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ อนุรักษ์ดอนหอยหลอด, มีระบบการจัดการขยะที่ดี อีกทั้งผู้คนใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างรู้คุณค่า

29 สิงหาคม 2547

อย่างก้าวที่ยาวไกล คนรุ่นใหม่จะไปทางไหนกัน?

ด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

คนแม่กลองมีชีวิตที่เรียบง่ายสบายๆ มีความสุข, ยังคงรักษาอาชีพดั้งเดิม เช่น ทำน้ำตาลมะพร้าว นาเกลือเอาไว้ได้, มีวิถีชีวิตที่งดงาม มีศีลธรรม แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน, มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ และกล่อมเกล้าให้เป็นคนดี เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง นำหลักของศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต, อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

มีตลาดน้ำ

ด้านสังคม / การเมือง

เป็นเมืองที่ปลอดภัยเสียดิถี ปลอดภัยอาชญากรรม, ปราศจากคอร์รัปชัน, มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีเครือข่ายทางปัญญา, ผู้คนรักประชาธิปไตย ใส่ใจการเมือง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ

●สภาพปัญหาของเด็กแม่กลองวันนี้

- หนีเรียน มั่วสุม ดิดเกมสค์คอมพิวเตอร์ เท่ชวากลางถิ่น สิ่งหม้อเตอร์ไซค์ ดิดยาเสียดิถี มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร, ไม่มีความสามัคคี แบ่งแยกสถาบัน ขกพวกดีกัน, ใช้ยาเสพติด, ไม่มีระเบียบวินัย
- ครอบครัวไม่มีเวลาให้กัน ไม่มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน, พ่อแม่ไม่เปิดโอกาสให้ลูกแสดงความคิดเห็น เด็กเองมีอะไรก็ไม่บอกพ่อแม่ ไม่ค่อยกล้าแสดงออก
- การเรียนการสอนในโรงเรียน ยังเน้นการท่องจำ

●วิถีชีวิตของเยาวชนเมืองแม่กลองในฝัน

- มีความมานะพยายาม เชื่อว่าความสำเร็จมาจากการทำงานหนัก, รู้จักประหยัด มัธยัสถ์, “ดี” มาก่อน “เก่ง”
- ไม่ตกอยู่ในกระแสโลกที่ฟุ้งเฟ้อ, ไม่ตกเป็นทาสการแข่งขัน
- มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักเสียสละ, รู้จักสิทธิหน้าที่ เคารพตนเองและผู้อื่น, รู้จักการทำงานเป็นทีม
- รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมกลุ่มกันทำกิจกรรม เล่นกีฬา บำเพ็ญประโยชน์ หรือทำงานหารายได้พิเศษ เพื่อแบ่งเบาภาระครอบครัว
- มีความสามัคคี ไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาท, ไม่แบ่ง แยกเป็นสี เป็นโรงเรียน,
- ห่างไกลยาเสียดิถี
- รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย มีคุณธรรม รักนวลสงวนตัว
- มีพ่อแม่ที่ให้ความอบอุ่น เข้าใจ มีเวลาให้กับลูกและครอบครัว
- เยาวชนมีพื้นฐานการศึกษาที่ดี ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ใฝ่หาความรู้, เท้าทันเทคโนโลยี, มีความคิดสร้างสรรค์, มีการสนับสนุน และเปิดโอกาสให้เด็กฯ เยาวชนได้คิด และต่อเติมความฝัน
- ลดการเรียนพิเศษลง ถ้ามี ควรเป็นไปตามความสมัครใจ ไม่ใช่การถูกบังคับ หรือกึ่งบังคับ

●ก้าวสู่ฝันที่เป็นจริงได้อย่างไร

ใครบ้าง...

- ต้องเริ่มต้นที่ตัวเอง และครอบครัว, มีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายของเยาวชน, มีที่ปรึกษา และได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐราชการ องค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน สื่อมวลชน

ทำอะไร...

- พัฒนาคุณภาพของโรงเรียน ตลอดจนเพิ่มแหล่งเรียนรู้ ศูนย์ความรู้ ห้องสมุด ให้สามารถเข้าไปใช้บริการได้สะดวกยิ่งขึ้น
- พัฒนาความสัมพันธ์ของ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ ผู้ใหญ่ในครอบครัว พระและครู/อาจารย์ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมและศีลธรรม ให้ผู้คนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่กัน ไม่เห็นแก่ตัว

- สร้างสรรค์กิจกรรมในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นด้านบำเพ็ญประโยชน์ ด้านสิ่งแวดล้อม และอื่นๆ, ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนเด็กที่ด้อยโอกาส

- วางผังเมืองใหม่ รวมทั้งออกกฎหมาย ควบคุมโรงงานให้มีการบำบัดน้ำเสีย, มีการจัดการขยะที่ดี

ทำอย่างไร...

- เริ่มต้นที่ตัวเองก่อน เช่น กล้าคิด กล้าทำ สร้างสรรค์ มุ่งมั่นตั้งใจ มีมนุษยสัมพันธ์ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น, พัฒนาศักยภาพของตัวเอง ไขว่คว้าโอกาสที่ได้รับ เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ทั้งนี้เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้อื่น

- ให้สิทธิ เสรีภาพแก่เยาวชนในการแสดงความคิดเห็น ผู้ใหญ่ พ่อแม่ต้องรับฟังความคิดเห็นของเด็ก

- เยาวชนรวมตัว รวมกลุ่มกันสร้างสรรค์ และมีส่วนร่วมในการพัฒนา, เด็กและผู้ใหญ่ควรมีโอกาสได้ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน

- ในขณะที่ทุกส่วนต้องช่วยสนับสนุน ทั้งการให้โอกาส, คำแนะนำ, งบประมาณ ในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชน

การประชุมสัมมนา ยังเป็นโอกาสที่ได้แนะนำตัวผู้ประสานงาน แนะนำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง พร้อมทั้งแนะนำกลุ่มองค์กรที่จะให้การสนับสนุน

ผลจากกิจกรรมนี้ ทำให้เยาวชนและครู โรงเรียนต่างๆ ได้รู้จักกับกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง และโครงการวิจัยฯ มากขึ้น ทำให้การดำเนินงานของโครงการวิจัยฯ คล่องตัวขึ้นในระยะต่อมา

อย่างไรก็ตาม ในการจัดกิจกรรมนี้ยังมีข้อบกพร่องอยู่พอสมควร เช่น มีบางโรงเรียนที่ไม่มีตัวแทนนักเรียนมาเข้าร่วม เช่น โรงเรียนแก้วเจริญฯ ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากไม่มีตัวแทนของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง และคณะวิจัยไม่ได้เข้าไปพูดคุยทำความเข้าใจถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นกับครูโดยตรง ทำเพียงแค่ส่งจดหมายเชิญไปเท่านั้น ซึ่งในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป การติดต่อประสานงานกับทางโรงเรียน ต้องเข้าถึง และมีการติดตาม กระตุ้น อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ กระบวนการในการประชุมยังไม่ดีนัก เนื่องจากคณะทำงานไม่ชัดเจนว่ามีบทบาทหน้าที่อย่างไร ไม่เข้าใจในรูปแบบและกระบวนการของการจัดประชุม ทำให้การกระตุ้นให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนในกลุ่มย่อย และการสร้างสัมพันธ์กับผู้เข้าร่วม ยังน้อยเกินไป ซึ่งแก้ไขได้ด้วยการประชุมเตรียมการของคณะทำงาน ต้องชี้แจงเป้าหมาย และขั้นตอนต่างๆ โดยละเอียด

2.2.3 ค่ายผู้นำเยาวชน ครั้งที่ 1

หลังจากจบกิจกรรมประชุมสัมมนาฯ แล้ว ทีมวิจัยก็หารือกันว่าทำอะไรต่อไป เป้าหมายแรกก็คือคิดว่าต้องเร่งดำเนินการคือ การค้นหาทีมวิจัยใหม่ๆ มาเติมให้มากกว่าที่เป็นอยู่

กิจกรรมค่ายผู้นำเยาวชนนี้ นอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพ และสร้างแกนนำรุ่นใหม่ของกลุ่มเยาวชนฯ ขึ้นในโรงเรียนต่างๆ แล้ว ยังเป็น

โอกาสที่จะค้นหาทีมวิจัยชุดใหม่ จากนักเรียนที่สนใจสมัครมาเข้าร่วมการฝึกอบรมนี้

การฝึกอบรมครั้งนี้ จัดเมื่อวันที่ 20–23 ตุลาคม 2547 ณ หาดเจ้าสำราญ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี ได้มีจัดส่งจดหมายและเอกสารประชาสัมพันธ์ส่งไปตามโรงเรียนต่างๆ มีนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ เข้าร่วม 23 คน ทั้งที่สนใจสมัครเข้ามาด้วยตนเอง และที่ทางโรงเรียนคัดเลือกส่งมา

รูปแบบการฝึกอบรมที่นำมาใช้ในการอบรมครั้งนี้ เน้นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้าร่วมต้อง “คิด” และฝึกเรื่องการพูด การนำเสนอค่อนข้างมาก จึงทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกเหนื่อยล้า เกรียด บางคนไม่คุ้นเคยกับกิจกรรมที่ต้อง “คิด” ทำให้ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในกลุ่ม ทั้งการทำกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่ขณะเดียวกัน ก็ทำให้หลายคนรู้สึกมั่นใจในตัวเอง และกล้าแสดงออกมากขึ้น

ที่สำคัญคือ การได้มีโอกาสอยู่ร่วมกิจกรรมกันแบบนี้ ทำให้ผู้เข้าร่วมรู้จัก สนับสนุนกัน รู้สึกมีกำลังใจที่ได้พบได้เจอคนที่มีความสนใจ มีความใฝ่ฝัน ที่คล้ายๆ กัน และหลังจากจบกิจกรรมนี้แล้ว ก็ยังอยากจะให้มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับเยาวชนอีกในอนาคต

หลังจากที่ได้มีการประชุมสรุปผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายเยาวชนฯ ครั้งนี้แล้ว บางคนอาสาสมัครเป็นตัวแทนของกลุ่มเยาวชนฯ ที่คอยทำหน้าที่ประสานงานกับเพื่อนๆ ในโรงเรียน และเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลองมาอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบัน และมีหลายคนได้เสนอตัวเองเข้าร่วมเป็นคณะวิจัย ทั้งๆ ที่ยังไม่ค่อยชัดเจนนักว่าจะต้องทำอะไร อย่างไร แต่ก็อยากจะเรียนรู้ต่อไป

ทีมวิจัยในระยะต่อไป จึงประกอบด้วย

- 1.นายอภิชาติ ลือสกล (หัวหน้าโครงการ)
- 2.นายศักดิ์ชัย จวนงาม
- 3.นายก๊วก้อง เสือดี
- 4.นางสาวรัตนาวงศ์ชื่อ
- 5.นายวิกรม เสือดี (มัธยมศึกษาปีที่ 5 รร.ถาวรานุกุล)
- 6.นางสาววีรย์ เข้มงามเหลือ (มัธยมศึกษาปีที่ 6 รร.สกลวิสุทธิ)
- 7.นางสาวศุภกาญจน์ วิริยะกุล (มัธยมศึกษาปีที่ 5 รร.ถาวรานุกุล)
- 8.นางสาวอัจฉรา ตรีสุวรรณ (มัธยมศึกษาปีที่ 5 รร.อัมพวันวิทยาลัย)
- 9.นางสาววิสมน บุญชูศรี (มัธยมศึกษาปีที่ 4 รร.ถาวรานุกุล)
- 10.นางสาวมณฑาทันต์ ม่านทอง (มัธยมศึกษาปีที่ 4 รร.ถาวรานุกุล)
- 11.นางสาวกติกา อ่อนสุทธิ (มัธยมศึกษาปีที่ 4 รร.ถาวรานุกุล)
- 12.นางสาวธนพร จำเพ็ง (มัธยมศึกษาปีที่ 3 รร.ท้ายหาด)
- 13.นางสาววัชร อรุณราช (มัธยมศึกษาปีที่ 4 รร.เทพสุวรรณ)
- 14.นางสาวศิริไล พูลประเสริฐ (มัธยมศึกษาปีที่ 4 รร.เทพสุวรรณ)
- 15.นางสาวมลฤดี มีประเสริฐ (มัธยมศึกษาปีที่ 4 รร.เทพสุวรรณ)

2.3 เรียนรู้โลกและชีวิต ผ่านกิจกรรม

จากข้อคิดเห็นที่ได้จากทีมวิจัย ที่มีการประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนหลายๆ ครั้ง จึงนำมาซึ่งการออกแบบกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ โดยเน้นการเรียนรู้แบบธรรมชาติ ให้ผู้เข้าร่วมได้ไปสัมผัสประสบการณ์ชีวิตใหม่ ที่แตกต่างจากวิถีชีวิตประจำวัน และหลายคนไม่เคยมีโอกาสดำเนินชีวิตมาก่อน

2.3.1 โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิต-วัฒนธรรมชุมชนป่าต้นน้ำ (ค่ายป่าต้นน้ำ)

เป็นกิจกรรมที่นำมาทดลองกระบวนการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่ง โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ร่วมกันในเรื่อง วิถีชีวิต-วัฒนธรรม ของชุมชนชาวกะเหรี่ยง ในป่าต้นน้ำแม่กลอง คือ บ้านสะเนฟอง ต.ไล่โว่ อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี ซึ่งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร จัดขึ้นเมื่อวันที่ 25-28 พฤศจิกายน 2547 มีสมาชิกกลุ่มเยาวชนและนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ เข้าร่วม 23 คน

กระบวนการที่นำมาใช้ในกิจกรรมนี้ คือ การแบ่งผู้เข้าร่วมออกเป็นกลุ่มละ 3-4 คน แยกย้ายกันไปพักอาศัยอยู่กับครอบครัวชาวกะเหรี่ยง แล้วเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม จากคนในครอบครัว และผู้รู้ในชุมชน ด้วยการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของครอบครัว เช่น การฟาดข้าว การเดินป่าไปดูพื้นที่ป่าต้นน้ำ และพื้นที่เกษตรของชุมชน เพื่อเรียนรู้ถึงแนวคิดและวิธีการรักษาป่า รักษาแหล่งน้ำ และภูมิปัญญาในการทำการเกษตรแบบ “ไร้หมุนเวียน”

จากนั้นก็มีการสรุปร่วมกัน เพื่อทำความเข้าใจ และตรวจสอบข้อมูล โดยมีตัวแทนจากชุมชนมาร่วมพูดคุยด้วย ทำให้หลายคนพบว่า มีมากมายหลายเรื่องที่ตนเองไม่เคยรู้มาก่อน เกี่ยวกับพื้นที่ป่าต้นน้ำของแม่น้ำแม่กลอง และวิถีชีวิตของชุมชนในเขตป่า มีบางเรื่องที่เข้าใจผิดมาตลอด เช่น คิดว่าการทำไร่ของชาวกะเหรี่ยง คือการทำ “ไร่เลื่อนลอย” ที่ย้ายพื้นที่ไปเรื่อยๆ ทำให้ป่าไม่ถูกทำลาย ทั้งๆ ที่ชาวกะเหรี่ยงมีวิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ

จากการได้ร่วมในกระบวนการเรียนรู้รูปแบบนี้ หลายคนบอกว่า การเรียนรู้แบบนี้ สนุก ทำหาย ได้เรียนรู้จากของจริง แต่ตัวเองก็มีจุดที่ควรปรับปรุงเช่นกัน ได้แก่

- การไม่คุ้นเคยกับรูปแบบการเรียนรู้ที่ไม่มีการบรรยายให้ฟัง
- ไม่ถนัดกับการค้นหาคำตอบด้วยตัวเอง ด้วยการที่ต้องไปตั้งคำถาม และพูดคุยกับผู้คนในชุมชน ทำให้ได้ข้อมูลไม่มากนัก ส่วนใหญ่ที่ได้จึงเป็นสิ่งที่พบเห็นทั่วไป บางเรื่องราวจึงต้องอาศัยจากเวทีสรุป ที่มีชาวบ้าน หรือผู้อาวุโสในชุมชน มาเล่าให้ฟังซ้ำอีกครั้งหนึ่ง
- บางคนที่ไม่สามารถปรับตัวกับการใช้ชีวิตกับครอบครัวที่ไปพักอาศัยและชุมชน ทั้งในเรื่องของความสะอาดสบาย ที่จะไปไหนมาไหนก็ต้องเดินเท้า บางครั้งระยะทางค่อนข้างไกล อาหารการกินที่ไม่คุ้นเคย รวมทั้งการพูดจาสื่อสารกัน เนื่องจากคนในชุมชนพูดภาษาไทยได้ไม่ดี่นัก ทำให้ไม่ค่อยเข้าใจ

จากข้อจำกัดเหล่านี้ มีผลให้บางครั้งรู้สึกอึดอัด จนบางครั้งหมด “ไฟ” ที่จะอยากรู้อยากเห็นอีกต่อไป

2.3.2 ค่ายสิ่งแวดล้อม “เรียนรู้เรื่องเมืองแม่กลอง”

จัดขึ้นเมื่อวันที่ 29-31 มีนาคม 2548 ณ บ้านกลางสวน จ.สมุทรสงคราม ผู้เข้าร่วมเป็นนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ 30 คน

ค่ายฯ นี้เป็นกิจกรรมแรก ที่ทีมวิจัยได้ริเริ่มขึ้นมาด้วยตัวเอง ตั้งแต่การคิด ออกแบบกิจกรรม การวางแผน การเตรียม การ และการดำเนินการ โดยตั้งเป้าหมาย เพื่อให้ได้รู้จักท้องถิ่น เรียนรู้ถึงวิถีชีวิต “คนแม่กลอง” และเสริมสร้างความ

ตระหนักท้องถิ่น

รูปแบบกิจกรรมที่ใช้ มีทั้งกิจกรรมสันตนาการ (ร้อง เล่น เดินรำ), ระดมความคิดเห็น, พุดคุยแลกเปลี่ยน กับคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน, เชิญวิทยากรมาบรรยายในเรื่องของท้องถิ่นเมืองแม่กลอง และการทำงานทางศิลปะ และดนตรี อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

การดำเนินการกิจกรรม โดยภาพรวมๆ เกือบทั้งหมดเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ แต่พบว่าในด้านของ วัตถุประสงค์ ยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร แต่ได้ทำให้คณะวิจัยได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำงานในการจัดกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อม เช่น

- การดำเนินการประชุมที่ไม่เป็นระบบ ทำให้การพุดคุยแต่ละครั้งไม่มีความต่อเนื่อง ไม่มีการบันทึกข้อสรุปของแต่ละเรื่องที่คุยกัน จึงต้องใช้เวลาในการเตรียมการค่อนข้างมาก มีการประชุมกัน 5 ครั้ง รวมเวลาประมาณ 28 ชั่วโมง กว่าจะได้เนื้อหา รูปแบบกิจกรรม และกระบวนการทั้งหมด

- แทบทุกคนไม่เคยมีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมมาก่อน ทำให้ไม่เห็นขั้นตอนการทำงาน จึงต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก ในพุดคุยทำความเข้าใจกัน เพื่อให้ “ผู้คิด” รูปแบบกิจกรรม กับ “คนอื่นฯ” เข้าใจตรงกันถึงวัตถุประสงค์และวิธีการ

- ในการคิดสร้างสรรค์กิจกรรมนี้ ทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และรูปแบบ ยังคิดอยู่ในกรอบ “แบบเดิมๆ” ไม่ได้นำเอาประสบการณ์ใหม่ๆ ที่ได้มีโอกาสไปเรียนรู้มา กลับมาใช้ และกิจกรรมที่ถูกนำเสนอจะนำมาใช้ในค่าย ก็จำมาหรือลอกมา เฉพาะรูปแบบ แต่ไม่เข้าใจถึงเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของรูปแบบกิจกรรมนั้นๆ

- บางคนรู้สึกผิดหวัง เมื่อไปเตรียมความคิดมาเสนอแล้ว แต่ที่ประชุมไม่เห็นด้วย แต่ในที่สุดก็สามารถจัดการกับความรู้สึกเหล่านั้นได้ เมื่อฟังเหตุผลจากคนอื่นฯ แล้วพบว่าแนวคิดหรือรูปแบบกิจกรรมที่เตรียมมานั้น ยังมีจุดที่ต้องปรับปรุง

- แม้การจัดกิจกรรมแบบนี้จะไม่มีอะไรแตกต่างจากที่โรงเรียนจัดมากนัก แต่ประเด็นสำคัญอยู่ตรงที่กิจกรรมในโรงเรียนนั้น เรามักจะเป็นเพียง “ผู้เข้าร่วม” แต่กิจกรรมคราวนี้ เรา “มีส่วนร่วม” ทั้งหมด และมาจาก “ความต้องการที่จะทำ” ของเราเอง

- จบกิจกรรมนี้แล้ว รู้สึกภูมิใจและมั่นใจมากขึ้น ว่าเราก็ “ทำได้” แม้บางช่วงจะรู้สึก “เครียด” แต่ก็ “สนุก” เพราะได้ทำงานกับเพื่อนๆ

2.3.3 โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิต-วัฒนธรรมชุมชนคนชายฝั่ง (ค่ายป่าชายเลน)

เป็นกิจกรรมที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องวิถีชีวิต-วัฒนธรรม ของชุมชนประมงชายฝั่ง จ.สมุทรสงคราม พื้นที่อาจดูใกล้ตัวแต่เด็กแม่กลองเองกลับมีโอกาสน้อยเหลือเกิน ที่จะได้เข้าไปสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวประมงจริงๆ จัดเมื่อวันที่ 5-8 พฤษภาคม 2548 ณ ชุมชนคลองโคน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม มีผู้เข้าร่วม 15 คน

กระบวนการที่นำมาใช้ในกิจกรรมนี้ ยังเป็นไปคล้ายๆ กับค่ายป่าต้นน้ำคือ การให้ผู้เข้าร่วมกลุ่มละ 2 คน แยกย้ายกันไปพักอาศัยอยู่กับครอบครัวชาวประมง แล้วเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม จากคนในครอบครัว และผู้รู้ในชุมชน จากการได้ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของครอบครัว และการแลกเปลี่ยน การสรุปบทเรียนร่วมกัน

แต่สิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามาคือ การกำหนดเนื้อหาสาระ หรือโจทย์ที่ทุกคนต้องไปหาคำตอบ เช่น วิธีการทำกะปิ การเลี้ยงหอย การปลูกป่าชายเลน เป็นต้น

จากการไปพักอาศัย และร่วมกิจกรรมกับครอบครัวในชุมชนประมง ทำให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้ด้านการปรับตัว และได้ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการออกทะเล การงมหอยในคลอง การทำกะปิ การปลูกป่าชายเลน ฯลฯ เป็นรูปแบบกิจกรรมที่ได้ทั้งการเรียนรู้และสนุก

แต่ปัญหาที่พบในกิจกรรมนี้ คือ

- การเตรียมการ คณะทำงานไม่ได้ไปทำความเข้าใจกับครอบครัวที่ไปพักอาศัยด้วยตัวเอง แต่ใช้การประสานงานผ่านผู้นำชุมชน ทำให้บางครอบครัวไม่เข้าใจกระบวนการของกิจกรรมนี้ บางครอบครัวที่รับเยาวชนไปอยู่ด้วย ไม่ได้มีอาชีพทำประมง ทำให้ในช่วงเวลาที่ไปพักอาศัยอยู่ เมื่อไม่ได้ออกไปทะเล ก็เหมือนกับว่า “ไม่มีอะไรให้ทำ”

- ผู้เข้าร่วมบางส่วน ยังริรอที่จะให้คณะทำงานจัดกิจกรรมให้ ไม่พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในครอบครัว บางครั้งก็รอที่จะให้มีผู้มาบรรยายให้ฟังถึงเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน ไม่ได้พยายามหาข้อมูล หรือซักถามจากครอบครัวที่ไปพักอาศัยอยู่ หรือคนอื่นๆ ในชุมชน

จึงเห็นว่า หากจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้ ควรต้องมีการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เข้าร่วม ให้มากขึ้นกว่านี้ และผู้เข้าร่วมอาจจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานอื่นๆ มาก่อน

ปลูกข้าว กับ ชวนา

22-23 ตุลาคม 2548
ที่ แพร่หมามแดง อ.สมุทรสงคราม

2.3.4 โครงการปลูกข้าวกับ

ชวนา

วันที่ 22-23 กรกฎาคม 2548
และวันที่ 12-14 สิงหาคม 2548 ณ
ชุมชนแพร่หมามแดง อ.อัมพวา จ.
สมุทร-สงคราม มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมนี้
10 คน

เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่มีการ
เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน เพียงแต่
เป็นชุมชนชวนา รูปแบบและกระ-
บวนการที่ใช้ก็ไม่แตกต่างจากค่ายป่า

ต้นน้ำ และค่ายป่าชายเลน

โครงการนี้ ทีมวิจัยต้องเริ่มตั้งแต่การเตรียมการทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการประสานงานกับชุมชน การหา
บ้านที่จะรองรับเพื่อนๆ ที่ไปร่วม รวมทั้งกำหนดการว่าแต่ละวันจะทำอะไรบ้าง

ผู้เข้าร่วมในครั้งนี ทั้งหมดยกผ่านกิจกรรมอื่นๆ มาแล้ว เช่น ค่ายป่าต้นน้ำ, ค่ายป่าชายเลน จึงไม่ค่อยมีปัญหา
การปรับตัวเข้าหาครอบครัวที่ไปพักอาศัย และชุมชน, การเรียนรู้วิถีชีวิตของชวนา โดยการพูดคุยกับชาวบ้าน

แต่มีข้อสังเกตว่า อาจจะเนื่องจากความสนใจหลักจะไปอยู่ที่กิจกรรมทำปุ๋ย การหว่านข้าว และยังตั้งคำถาม
ได้ไม่ดี ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และวิถีชีวิตของครอบครัวชวนา ไม่ลึกซึ้งมากนัก

2.3.5 ค่ายผู้นำเยาวชน ครั้งที่ 2 - 3 - 4

ฝึกอบรม ผู้นำเยาวชน #2

21-23 กรกฎาคม 2548
ที่ บ้านกลางสวน อ.สมุทรสงคราม

ฝึกอบรม ผู้นำเยาวชน #3

4 - 6 ตุลาคม 2548
ที่ บ้านกลางสวน อ.สมุทรสงคราม

ฝึกอบรม ผู้นำเยาวชน #4

10 - 12 ตุลาคม 2548
ที่ บ้านกลางสวน อ.สมุทรสงคราม

จัดขึ้นเมื่อวันที่ 21-23 กรกฎาคม 2548, วันที่ 4-6 ตุลาคม 2548 และวันที่ 10-12 ตุลาคม 2548 ที่บ้านกลางสวน อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม มีผู้เข้าร่วมครั้งละประมาณ 25 คน

ที่มาของกิจกรรมนี้ สืบเนื่องมาจากทีมวิจัยส่วนหนึ่งได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรม “พลังกลุ่มฯ” ร่วมกับทีมวิจัยท้องถิ่นอื่นๆ ของ จ.สมุทรสงคราม และเห็นว่ามิประโยชน์อย่างมากในการได้ค้นพบตัวเอง และเข้าใจถึงหลักการการทำงานเป็นทีม จึงคิดว่าจะนำมาประยุกต์ใช้กับทีมวิจัยและสมาชิกคนอื่นๆ ของกลุ่มเยาวชนฯ

ประกอบกับแนวคิดที่ต้องการจะเปิดรับสมาชิกของกลุ่มให้เพิ่มมากขึ้น กิจกรรมนี้น่าจะเป็นกิจกรรมแรกที่จะเป็นประตู่ให้เยาวชนทั่วไป ที่ไม่เคยร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนฯ มาก่อน ได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน แม้ว่าเมื่อผ่านกิจกรรม “ค่ายผู้นำเยาวชน” นี้แล้ว จะไม่ได้มีโอกาสมาร่วมกิจกรรมอื่นๆ กันอีก สิ่งที่ได้เรียนรู้ก็น่าจะเป็นประโยชน์ติดตัวไป

จากการจัดกิจกรรมนี้ ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นกิจกรรมที่น่าจะเหมาะกับการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน เพราะเป็นการเรียนรู้จากเกมส์ ที่เมื่อผ่านการปฏิบัติและพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันแล้ว พบว่า

- รู้จักตัวเองมากขึ้น เช่น รู้ว่าตัวเองมีศักยภาพ และมีข้อจำกัดอย่างไรบ้าง, เรียนรู้ที่จะต้องควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของตัวเอง

- เข้าใจคนอื่นมากขึ้น เช่น เข้าใจว่าคนเรานั้นแตกต่างกัน ทั้งทางด้านร่างกาย ความคิด อารมณ์ความรู้สึก ฯลฯ ดังนั้นการทำงานร่วมกัน จึงต้องพยายามปรับตัวเข้าหากัน โดยอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับในความแตกต่างนั้น

- เป็นการเรียนรู้ ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง (ในสถานการณ์สมมติ) ทำให้ได้รู้จักการคิด สร้างสรรค์ วิเคราะห์ เพื่อแก้ไขปัญหา พร้อมๆ ไปด้วยการควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและเพื่อนร่วมทีม

- รู้ถึงหลักการสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วม ที่ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนในทีมได้แสดงออก ทั้งทางด้านความคิดเห็น และความสามารถ, ต้องรับฟังความเห็นของผู้อื่นอย่างจริงจัง

2.3.6 โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิต-วัฒนธรรมชุมชนป่าต้นน้ำ (ค่ายป่าต้นน้ำ)

ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมนี้ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 20-23 มกราคม 2549 ที่หมู่บ้านเกาะสะเดิง ต.ไสไ่ว อ.สังขละ จ.กาญจนบุรี โดยได้มีการเตรียมการมากขึ้น มีการประชุมเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เตรียมความพร้อมในทุกด้าน ทั้งการเตรียมร่างกาย รูปแบบในการไปอยู่ และการเรียนรู้ ทำให้ผู้เข้าร่วมมีความพร้อม เตรียมกายเตรียมใจ ในการพบกับสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในระหว่างที่เข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งจะมีเวทีสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ในแต่ละวัน

ละวัน ช่วยให้ทุกคนได้เรียนรู้และทบทวนข้อมูลด้วยกัน และได้แลกเปลี่ยนปัญหาที่พบเจอในแต่ละวัน

กิจกรรมในรูปแบบนี้ นอกเหนือจากเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติใกล้ตัวแล้ว ยังแฝงด้วยเป้าหมายให้ผู้เข้าร่วมได้รู้จักตัวเอง รู้จักผู้อื่น เรียนรู้การปรับตัว เคารพธรรมชาติ และเคารพชุมชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ก็เน้นไปที่ "เรียนรู้ด้วยตัวเองเป็นหลัก"

2.4 ฝึกฝนตนเองจากเวทีประชุม และอื่นๆ

2.4.1 การประชุมทีมวิจัย

คณะวิจัยฯ ได้มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอทุกๆ เดือน พบว่าในช่วงแรกของการประชุมแต่ละครั้ง ใช้เวลาค่อนข้างมาก (ประมาณ 5 ชั่วโมง) เพราะขาดทักษะในการดำเนินการประชุม อีกทั้งไม่ได้มีการบันทึกการประชุม ทำให้ในการประชุมครั้งต่อมา ต้องเสียเวลาทบทวนผลการประชุมครั้งที่ผ่านๆ มา และคนที่ขาดการประชุม ก็ไม่สามารถติดตามเรื่องราวครั้งก่อนๆ นี้ได้

รวมทั้งหลายคนไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น เพราะไม่มั่นใจ กลัวว่าความเห็นของตัวเองจะผิด หรือกลัวพูดแล้วคนอื่นจะไม่เข้าใจ ที่สำคัญคือ ส่วนใหญ่ไม่เคยได้คิดถึงประเด็นต่างๆ แบบนี้มาก่อนเลย

การประชุมบ่อยๆ เช่นนี้ และยังมีการจัดสัมมนาสรุปบทเรียนของงานวิจัยเป็นระยะๆ ทำให้ทุกคนในทีมมีความสัมพันธ์กัน เข้าใจถึงกระบวนการวิจัยมากขึ้น และได้ทำให้หลายคนพัฒนาตัวเอง ทั้งในด้านการนำเสนอ การแสดงความคิดเห็น การรับฟัง และการเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่น

หากมองภาพการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลองนับแต่เริ่มการทำกิจกรรมกลุ่มตั้งแต่ปี 2544 จนถึงปัจจุบัน สิ่งที่เป็นหัวใจของการทำกิจกรรมต่างๆ คือการ ประชุมวางแผนการดำเนินงานในแต่ละครั้ง โดยรูปแบบการประชุมจะมีความแตกต่างหลากหลายไปตาม “สถานการณ์กลุ่ม” จะเห็นได้จาก “บันทึกการประชุม” ที่จะมีรายละเอียด เนื้อหาและวิธีการนำเสนอรายงานที่แตกต่างกันไป (ถ้าคนทำบันทึกไม่ซ้ำกัน) ทั้งนี้จะทำให้เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในการทำบันทึกการประชุมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถพัฒนาพวกเขาได้ จากการฝึกสรุปเนื้อหาและจับประเด็นสาระสำคัญในการประชุมแต่ละครั้ง

ดังนั้น กระบวนการประชุม ต้องสร้างปัจจัยที่เอื้อต่อการกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนได้ฝึกทดลองจดบันทึกการประชุม เพื่อทบทวนความเข้าใจเพื่อนำไปสู่การลำดับความคิดที่สามารถสื่อสารต่อผู้คนในสังคมผ่านทั้งการพูดและ การเขียนได้ ทั้งนี้ในการจัดการประชุมในแต่ละครั้งต้องมีการสรุปถอดบทเรียน เพื่อให้ได้รูปแบบกระบวนการจัดการประชุมที่เหมาะสม และเอื้อต่อการให้เยาวชนได้นำเสนอสิ่งที่ตนคิด เนื่องจากการประชุมที่ผ่านมามักพบว่า เด็กและเยาวชนไม่กล้าที่จะคิด เนื่องจากกลัวคำว่า “ผิด” หรือคำว่า “ไม่ควร” ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่น้อยๆ เยาวชนได้มาจากชีวิตในชั้นเรียน

2.4.2 การเข้าร่วมประชุม และฝึกอบรมกับเครือข่ายนักวิจัย จ.สมุทรสงคราม

ตัวแทนของคณะวิจัย ได้สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้าร่วมประชุมเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นอื่นๆ ของศูนย์ประสานงานฯ จ.สมุทรสงคราม เป็นประจำทุกเดือน และยังมีโอกาสได้เข้าร่วมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของทีมวิจัย 3 ครั้ง คือ วันที่ 1-3 ธันวาคม 2547(การจัดทำโครงการฯ) วันที่ 14-16 กุมภาพันธ์ 2548 (งาน และพลังกลุ่มฯ) และวันที่ 16-18 ตุลาคม 2548 (การพัฒนาภาวะผู้นำ)

กิจกรรมประชุมเครือข่ายนักวิจัยฯ

การที่ได้มีโอกาสเข้าไปร่วมการประชุมของเครือข่ายนักวิจัย จ.สมุทรสงคราม ซึ่งมีการประชุมกันทุกเดือน ทำให้ทีมวิจัยเยาวชนฯ ได้รับรู้ถึงความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในท้องถิ่นอยู่เสมอ แม้จะไม่สามารถร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้มากนัก เนื่องจากขาดความมั่นใจ คิดว่าตัวเองเป็นเด็ก อยู่น้อย ไม่มีประสบการณ์ บางเรื่องก็ไม่เข้าใจ เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีข้อมูลพื้นฐาน ไม่เคยรับรู้มาก่อน

แต่โอกาสเหล่านี้เป็นการเสริมประสบการณ์ในการพัฒนาทักษะด้านการคิด วิเคราะห์ การนำเสนอ และเป็นการเรียนรู้ร่วมกับผู้ใหญ่ ที่พร้อมจะให้กำลังใจ และคำแนะนำ

กิจกรรมการฝึกอบรม “งาน พลังกลุ่ม และความสุข”

จากกระบวนการทำงานวิจัย ทีมได้มีการปรับกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยจัดกิจกรรมฝึกอบรมในรูปแบบของการทำกิจกรรม แล้วถอดบทเรียนผ่านประสบการณ์ต่างๆ ทำให้เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมได้เห็นกระบวนการเรียนรู้ชัดเจนขึ้น เนื่องจากตัวกระบวนการได้มีการเชื่อมโยงประสบการณ์ และความรู้สึกที่ได้รับจากสถานการณ์สมมติกับเรื่องราวสถานการณ์จริง ที่ต้องพบเจออยู่ทุกวัน ทำให้พวกเขาเปิดใจยอมรับผู้อื่นได้มากขึ้น สังเกตได้จากเยาวชนที่เข้าร่วมอบรมพัฒนาการทำงานในหลัก สูตร “พลังกลุ่มและความสุข” มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดจนมากขึ้น ตัวอย่างเช่น

นางสาววัชร อรุณราช (น้องเอ็ม) เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง และเป็นทีมนักวิจัยตั้งแต่เรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเทพประสิทธิ์ ต.ท่าคา อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม จนปัจจุบันเป็นนิสิตปี 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กำแพง จ.นครปฐม เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ สิ่งที่ทำให้น้องเอ็มได้เรียนรู้มากที่สุดคือ “การเข้าใจคนอื่น” ซึ่งจะทำให้คนอื่นเข้าใจเราเช่นกัน และยังเข้าใจถึงความสามารถ ความถนัด และข้อจำกัดของคนอื่น ก่อนการวางแผนงานเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน

นอกจากนี้ ยังได้ฝึกให้รู้จัก “การจัดลำดับความคิด” ให้เป็นระบบ

นางสาวจารุณี พิงมาลา (น้องออย) จากปกติที่ไม่กล้าแม้แต่จะพูดหน้าชั้นเรียน นอกเสียจากการจดบันทึกตามสิ่งที่เรียน แต่การเข้าร่วมกิจกรรมตลอดมา ได้ฝึกการเป็นผู้พูด, ผู้ฟัง และจดบันทึกที่ต้องจับประเด็นเนื้อหา มากกว่าการเขียนบันทึกเพื่อให้ได้หน้ากระดาษรายงาน แต่ขาดข้อมูล และเห็นศักยภาพของตนเองว่า ตนเองก็เป็นนักพูดที่ดีได้ และสามารถที่จะทำในบทบาทอื่นๆ ได้ ถ้าได้ทดลองทำ ทำให้ปัจจุบันน้องออยเป็นคนที่ไม่กลัวพูด และเสนอความคิดเห็นมากขึ้น

อาจารย์วรรณ ทัพพกิจ อาจารย์ที่ปรึกษา โรงเรียนท้ายหาด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม บอกว่า วันที่โรงเรียนเกิดนักกิจกรรมเพื่อสังคม และนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นฯ จากการอบรมภาวะผู้นำ ในหลักสูตรพลังและความสุข และการทำงานเป็นทีม นักเรียนที่มาเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น การพูดที่ฟังแล้วรู้สึกได้ถึงความแตกต่างกับเด็กที่ไม่ได้ทำกิจกรรม เพราะมีเรื่องของ เหตุผลในการนำเสนอความคิดของตนเอง พร้อมกับเห็นถึงความตั้งใจในการทำงาน และจะกระบวนการทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

นางสาวชนาพร ตั้งประเสริฐ (น้องอ้อม) หนึ่งในสมาชิกกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง ที่เข้าร่วมกิจกรรมจากการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มฯ ผ่านทางโรงเรียน โดยเห็นจากโปสเตอร์ ที่ทีมวิจัยฯ ได้ทดลองใช้ในการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เยาวชนในจังหวัดสมุทรสงครามสมัครเข้าร่วมกิจกรรม ได้บอกเล่าประสบการณ์เมื่อได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง ว่า ตัวเองมีความสนใจที่จะเรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนๆ จากต่างโรงเรียน ประสบการณ์ที่ได้จากการทำกิจกรรมครั้งนี้ ทำให้เธอมั่นใจที่กล้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับเพื่อนต่างสถาบัน เมื่อเธอต้องออกไปเรียนต่อในระดับปริญญาตรี ก่อนหน้านั้นเธอเป็นเด็กที่สนใจเรื่องการเรียนรู้

และเล่นกีฬาเปตอง และสนุกกับการคิดโครงการงานวิทยาศาสตร์ จนได้รับรางวัลเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมชั้นเรียน และเป็นที่ประทับใจของครูอาจารย์ในโรงเรียนถาวรานุกุล ทำให้เธอคิดว่า “การก้าวเท้าที่จะออกไปเรียนรู้จะทำให้เธอเห็นอะไรที่มากขึ้น เพราะระหว่างทางที่เธอเดินมีเรื่องราวต่างๆ มากมายที่เธอสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ อย่างแท้จริง การเรียนรู้มีอยู่แต่ในโรงเรียน อยู่ในห้องเรียน หรืออยู่ในวิธีการเรียนรู้แบบเดิมๆ จะทำให้ขาดโอกาสที่จะพบกับสิ่งแปลกใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

จากตัวอย่างความรู้สึกของเด็กเยาวชน และข้อคิดเห็นของครูที่ปรึกษา ทำให้ได้ข้อค้นพบว่า การทำกิจกรรมกับเด็กและเยาวชน สามารถนำไปสู่การเรียนรู้ด้านต่างๆ ได้ โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นต้องมีทั้งความสนุก ทำง่ายและน่าสนใจ ซึ่งเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในช่วงวัยของพวกเขา เพียงแต่ผู้ทำหน้าที่สร้างการเรียนรู้ต้องดึงให้เห็นสาระจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมนั้น เพราะการเรียนรู้มีอยู่ตลอดเวลา

2.4.3 แลกเปลี่ยนกับเครือข่ายอื่นๆ

คณะวิจัยยังได้เข้าร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายอื่นๆ เช่น เวที “ตัวตนแม่กลอง” เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2548 ซึ่งเป็นกิจกรรมของโครงการชีวิตสาธารณะฯ, มหกรรม “ห้องเรียนชุมชน” เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2548 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และการไปศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์เด็ก วันที่ 7 ตุลาคม 2548

เป็นการไปเรียนรู้การจัดกิจกรรมการเผยแพร่ ซึ่งมีรูปแบบที่

น่าสนใจและอาจจะนำมาปรับใช้งานของกลุ่มเยาวชนฯ ต่อไป

นอกจากนี้ยังได้เข้าร่วมรายการเสวนา “เวทีเยาวชน” ของป๊วยเสวนาคาร เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2548 ซึ่งเป็นครั้งแรกของทีมวิจัยที่ได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนอื่นๆ ทำให้ได้รับรู้ถึงสถานการณ์ของเด็กและเยาวชนโดยรวม และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์การทำกิจกรรม

จากการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ ได้ทำให้ทีมวิจัยมั่นใจในตัวเองมากขึ้น เมื่อพบว่าตัวเองก็สามารถร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็นได้

กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง ได้เดินทางแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเรื่อง ประสบการณ์การทำกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชน

จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันครั้งนี้ ทำให้ได้กลับมาคิดทบทวนถึงกิจกรรมที่ผ่านมา มาว่าทุกกิจกรรมนั้นต้องมาจากสิ่งที่เด็กคิดที่จะทำ มากกว่าผู้ใหญ่หรือพี่เลี้ยงต้องการให้ทำ ประสบการณ์ของกลุ่มเยาวชนฯ คือ เมื่อคิดกิจกรรมแต่ละครั้ง ก็มักจะคิดแต่เรื่องใหญ่ๆ และคิดว่ากลุ่มต้องทำแต่เรื่องที่มีประโยชน์ต่อสังคม เช่น เรื่องสิ่ง

แวดล้อมเป็นต้น ภาพเหล่านี้อาจจะคิดมาจากการเริ่มต้นของกลุ่มเยาวชนที่มองว่า ถ้าพูดถึง “เยาวชนรักแม่กลอง. ก็ต้องอนุรักษ์ธรรมชาติ” เป็นต้น อีกทั้งการเร่งรีบที่ต้องการคำตอบ ทำให้เด็กแต่ละคนคิดไม่รอบครอบ

นอกจากนั้น ยังขาดการกระตุ้นหนุนเสริมของพี่เลี้ยง ที่ทำให้งิจกรรมของกลุ่มขาดความต่อเนื่องทางความคิด จึงควรมีการสร้างกระบวนการติดตามหนุนเสริมการทำกิจกรรมของกลุ่มเด็กและเยาวชน ที่สร้างสรรค์ และสอดคล้องกับธรรมชาติของพวกเขา

บทเรียนที่ได้จากการไปแลกเปลี่ยนในครั้งนี้ ทีมวิจัยมีข้อสังเกตว่า กลุ่มเยาวชนรักแม่กลองอาจจะต้องมีการขยายเครือข่ายกลุ่มเด็ก ออกเป็นแต่ละกลุ่มอำเภอ และเคลื่อนงานให้มีความหลากหลาย ตามความสนใจของกลุ่มเด็กนั้นๆ และมีเวทีให้กลุ่มต่างๆ มาแลกเปลี่ยนกันในแต่ละเดือน โดยมีผู้ประสานงานกลางคอยสื่อสารระหว่างกลุ่มเด็กต่างๆ ใน 3 อำเภอ ทำหน้าที่กระตุ้น ติดตาม หนุนเสริมกลุ่มเยาวชนนั้นๆ จะทำให้เกิดกลุ่มเยาวชน เชื่อมร้อยเป็นเครือข่ายกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง โดยสร้างศูนย์กลางเพื่อการให้มีการแลกเปลี่ยน และเสริมเรื่องกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมกับพัฒนาตัวเยาวชนผ่านทางกิจกรรมที่พวกเขาทำ

การแลกเปลี่ยนกลุ่มนักวิจัยน้อยแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง

กิจกรรมนี้จัดขึ้นในงาน “5 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม” เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2550

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปคำตอบ และถอดบทเรียนเพื่อปรับปรุงงานต่อไป นั้นหมายความว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบโดยเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ ได้ผลงาน และเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง ตลอดจนยกระดับการแก้ปัญหาให้มีความน่าเชื่อถือสูง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ช่วยแปลงร่างให้ชาวบ้านธรรมดา ซึ่งคุ้นเคยแต่เรื่องทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องไปวันๆ กลายเป็นนักวิจัย ที่ค้นหาคำตอบโดยกระบวนการคิดและปฏิบัติเชิงเช่นเดียวกับนักวิชาการ และไม่ว่าเฉพาะชาวบ้านที่เป็นผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชนก็เป็นนักวิจัยน้อยแห่งลุ่มน้ำแม่กลองได้เช่นเดียวกัน

การก่อเกิดนักวิจัยน้อยแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง

ปี พ.ศ.2546 โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูปูแปดโดยโรงเรียนและชุมชนวัดศรีสุวรรณคงคาราม ซึ่งกินพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลบางขันแตก ตำบลแหลมใหญ่ ตำบลคลองโคน จ.สมุทรสงคราม ค้นหาคำตอบเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูปูแปดของโรงเรียนและชุมชนวัดศรีสุวรรณ จะทำได้อย่างไร ในรูปแบบใด

ปี พ.ศ.2547 โครงการการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม เยาวชนของทั้ง 3 อำเภอในจังหวัดสมุทรสงครามซึ่งเริ่มก่อตัวจากการเป็นกลุ่มเยาวชนรักแม่กลองได้เข้ามาค้นหาคำตอบกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง จ.สมุทรสงครามควรเป็นอย่างไร

ปี พ.ศ.2549 โครงการศึกษารูปแบบการเรียนการสอนดนตรีไทยที่ทำให้เด็กเก่งและมีความสุข โรงเรียนวัดไผ่ล้อม ต.บางป่า อ.เมือง จ.ราชบุรี คณะครูและเด็กนักเรียน โรงเรียนวัดไผ่ล้อม ค้นหาคำตอบรูปแบบกระบวนการเรียนการสอนดนตรีไทยอย่างมีส่วนร่วมควรเป็นอย่างไร

ปี พ.ศ.2550 โครงการเรียนรู้ชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของเยาวชนบ้านดอนโพ ต.บ้านสิงห์ อ.โพธาราม จ.ราชบุรี เด็กและเยาวชนหมู่บ้านดอนโพ ค้นหาคำตอบเรื่องจะสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของเยาวชนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเป็นอย่างไร

ผลจากการเรียนรู้ส่วนที่เป็นสาระความรู้ ความเข้าใจที่นักวิจัยน้อยได้รับ คือ ประวัติความเป็นมาของชุมชน วงจรชีวิตของปู ประวัติความเป็นมาของคนศรีไทยในชุมชน ประสบการณ์ใหม่ ๆ จากแต่ละชุมชน และจากกระบวนการเรียนรู้ทำให้ได้ประโยชน์อื่น หลายคนมีทักษะในการเรียนรู้ดีขึ้น เช่น

- รู้จักคิดมากขึ้น ทำให้รู้ทันคนอื่น
- เห็นคุณค่าของการจดบันทึก นำเอาไปปรับใช้กับชีวิตประจำวัน
- มีทักษะการฟังที่ดีขึ้น และรับฟังคนอื่นมากขึ้น
- มีทักษะในการตั้งคำถาม
- มีการสังเกตที่ดีขึ้น
- มีความมั่นใจในการพูด หลายคนมีการพูดการนำเสนอที่ดีขึ้น

และสิ่งที่สำคัญ คือ กระบวนการเรียนรู้แบบนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายใน ได้แก่

- เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้องในโรงเรียน สนับสนุนกันมากขึ้น เกิดการทำงานเป็นทีม แต่หลายคนมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น

- จากที่เคยมีนิสัยใจร้อน หงุดหงิดง่าย กลับใจเย็นลง
- จากที่เป็นเด็กขี้อายขี้อาย กล้ามมีสติ คิดก่อนพูดมากยิ่งขึ้น

นอกจากการเปลี่ยนพฤติกรรมแล้วยังมีเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและจิตสำนึกอีกด้วย เช่น จากที่เคยจับปูแสมในช่วงฤดูวางไข่ เมื่อได้เรียนรู้เรื่องปูแสมแล้ว ก็เกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ปูแสม ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการจับปู รวมทั้งบอกต่อชาวบ้านให้ช่วยกันอนุรักษ์ตามด้วย มีการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง

ผลที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเฉพาะตัวของนักวิจัยน้อยแล้ว ยังส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงหรือส่งผลต่อบุคคลอื่นด้วย เช่น คุณครูได้มีโอกาสเรียนรู้ลักษณะนิสัยของเด็กนักเรียน และเรียนรู้ที่จะปรับตัวเองให้สามารถสร้างการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน หรือ การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของบ้านดอนโพ ได้สร้างโอกาสให้ผู้ใหญ่ในชุมชนได้ย้อนอดีตกลับมาบอกเล่าถ่ายทอดให้ลูกหลานได้ฟัง และการเปลี่ยนแปลงของลูกหลานได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน ที่ได้เป็นผู้สร้างโอกาสในการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้

ปัจจัยหรือเงื่อนไขของการเรียนรู้ ที่ทำให้นักวิจัยน้อยทั้ง 4 พื้นที่ เกิดการเรียนรู้และได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งจากภายนอกและภายใน ก็คือปัจจัยของลักษณะกระบวนการเรียนรู้ และปัจจัยอื่นหนุนเสริม

ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้

1. เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง เช่น การไปศึกษาชีวิตของปูแสมเป็น ๆ ที่อยู่นอกตำรา การได้สัมผัสพูดคุยกับคนที่อยู่ในประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน การได้ออกแรงทำสิ่งที่เป็นการช่วยเหลือสังคมจริง ๆ ของเยาวชนแม่กลอง

2. เป็นการเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยง จากกิจกรรมหนึ่งไปสู่อีกกิจกรรมหนึ่ง ที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น จากการศึกษาเรื่องราวในดนตรีในห้อง สัมพันธ์เชื่อมโยงไปถึงวงดนตรีของชุมชนในอดีต ต่อยังการเรียนรู้เรื่องของชุมชน ความเป็นอยู่พื้นเพของคนในชุมชน

3. เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เมื่อได้ฝึกฝนอยู่เป็นประจำ จึงเกิดความคุ้นเคย และชำนาญ เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง เช่น การฝึกพูด หรือการนำเสนอในวงพูดคุย

4. เป็นการเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยน ที่ทำให้เกิดแรงบันดาลใจ หรือการเห็นแบบอย่างที่ดี ทำให้เกิดการ พัฒนาปรับปรุง

ปัจจัยหนุนเสริมอื่น ๆ

1. มีคณะครู หรือชุมชนที่เอื้อในการสร้างโอกาสการเรียนรู้ หรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้โดย ธรรมชาติ เช่น คณะครู โรงเรียนวัดศรีสุวรรณสงคราม คณะครู โรงเรียนวัดไผ่ล้อม ผู้ใหญ่ในชุมชนบ้านดอนโพ

2. การกล้าเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการเรียนการสอน หรือการให้อิสระของตัวเองของคุณครู ที่จะลอง เรียนรู้รูปแบบการเรียนการสอนแบบใหม่

3. การสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียน

4. การสนับสนุนจากผู้ปกครองของนักวิจัยน้อย

5. ความร่วมมือระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มุ่งเน้นเรื่องเด็กและเยาวชนกับการศึกษาทั้ง 4 พื้นที่นี้ ได้ชี้ประจักษ์ให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้แบบนี้ สามารถสร้างความสอดคล้องระหว่างการศึกษาในระบบกับเรื่องราวของชุมชนได้ เช่น การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนวัดศรีสุวรรณสงคราม เกิดการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครู ครู กับผู้ปกครอง รุ่นพี่กับรุ่นน้อง นักเรียนกับชุมชน ครูกับชุมชน สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมทั้ง ในส่วนของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคุณครู

จากประสบการณ์ของงานในพื้นที่ทั้ง 4 นี้ ได้ตอบคำถามของการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่มีจุดมุ่ง หมาย คือ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยยึดหลัก 3 ข้อ คือ

หนึ่ง จะต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

สอง จะต้องให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

และ สาม คือ การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นเด็ก เยาวชนและการศึกษา เป็นอีกหนึ่งกระบวนการที่ถูกรื้อแบบมาเพื่อ รับใช้สังคมผู้ความเข้มแข็ง ซึ่งมีความสอดคล้องและสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาของไทย

ประการแรก เพราะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ชักชวนให้ชุมชนได้หันกลับมาใช้หัวใจนักปราชญ์ คือ สุ-จิ- ปุ-ติ มาสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน ศึกษาค้นหาคำตอบในสิ่งที่ใกล้ตัว แล้วกลายเป็นวิถีผูกติดอยู่กับ ชุมชน การมีหัวใจนักปราชญ์ติดตัวอยู่ตลอดเวลา จะทำให้ทุกเรื่องที่ผ่านมาในชีวิตประจำวัน สามารถแปลง เป็นเรื่องการเรียนรู้ได้

ประการที่สอง ที่ผ่านมา ระบบการศึกษาไม่สามารถสร้างให้ผู้เรียนเข้าถึงความหมายที่แท้จริงของคำว่า “การมีส่วนร่วม” ได้ ชุมชนยังติดอยู่แค่การให้ความร่วมมือ เหตุที่ได้แค่ความร่วมมือ เพราะชุมชนถูกทำให้เชื่อว่าผู้ ที่มีการศึกษา(ในระบบ)เท่านั้น ที่มีสิทธิ์แสดงความคิดเห็น หรือเป็นผู้กำหนดคำตอบให้แก่สังคม การร่วมคิดของ คนทุกระดับชั้นในชุมชนจึงเป็นเรื่องยาก งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาทะลวงกำแพงความแตกต่างทางคุณวุฒิการ ศึกษา นั้น โดยมีสมมติฐานว่าชาวบ้านทุกคนมีความรู้ อยู่ภายใน และมีศักยภาพในการเรียนรู้ การรื้อฟื้นความ

สัมพันธภาพของชุมชน จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมให้กลับคืนมา และสร้างให้ทุกคนมีความเสมอภาคในการคิด

และประการสุดท้าย งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้หยุดอยู่แค่ในสถานศึกษา ไม่ได้หยุดอยู่แค่ในตำรา แต่ความรู้มีแทรกซึมอยู่ในทุกที่ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสร้างความรู้สึกรักในการอยากเรียนรู้ตลอดเวลา เพราะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ฝังกระบวนการค้นหาคำตอบในสิ่งที่สงสัย อย่างเป็นขั้นตอน เป็นการเรียนรู้เพื่อที่จะแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

จึงนับได้ว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาไทย ถึงแม้ว่าเมื่อวิจัยสำเร็จแล้ว จะไม่มีวุฒิปริญญาบัตรทางการศึกษาอะไรมอบให้ แต่ผู้เรียนรู้ไปในกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะสัมผัสได้เองถึงสิ่งที่ได้รับ สุดท้ายแล้วงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม จากตัวอย่างรูปธรรมของนักวิจัยน้อยทั้ง 4 พื้นที่นี้ โจทย์วิจัยต่อไปสำหรับคนลุ่มน้ำแม่กลอง ก็คือ จะ สร้างนักวิจัยน้อยให้ออกดอกออกผลแผ่เต็มลุ่มน้ำแม่กลองได้อย่างไร?

หลังจากมีการแลกเปลี่ยนประเด็นนักวิจัยน้อยทั้ง 4 พื้นที่แล้วนั้น ยังมีแสดงของเด็กและเยาวชนที่เข้ามาร่วมทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุดการแสดงต่างๆ ทั้งนี้กลุ่มเยาวชนรักแม่กลองได้มีการแสดงละครณรงค์เรื่องการงดใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากโฟมอีกด้วย เป็นการทดลองใช้กิจกรรมละครในการฝึกความกล้าแสดงออกของน้องๆ เยาวชนแต่ละคน ทำให้เห็นว่าเยาวชนที่มาร่วมแสดงในครั้งนี้ มีการพัฒนาทางด้านการกล้าแสดงออกและความคิดสร้างสรรค์ต่อการออกแบบชุดเสื้อผ้าที่พวกเขาต้องใส่แสดงด้วย หลังจากที่ได้แสดงในงานเทศกาลกินปลาแล้ว ยังได้ไปแสดงให้กับน้องๆ นักเรียนในชุมชนบ้านคลองสองร่องอีกด้วย เพื่อรณรงค์เรื่องการลดปริมาณขยะในชุมชน

2.4.4 รายการวิทยุ “มองแม่กลอง”

ตัวแทนจากกลุ่มเยาวชนฯ เริ่มไปร่วมจัดทำรายการครั้งแรก เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2547 และดำเนินการต่อเนื่องมาทุกเดือน (เดือนละ 1 ครั้ง)

แม้ว่าการไปจัดรายการวิทยุ จะเป็นกิจกรรมที่ทุกคนไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน แต่ก็ยังมีบางคนในกลุ่มเยาวชนฯ ที่เคยได้รับการฝึกอบรมมาบ้างแล้ว และคิดว่าเป็นโอกาสที่จะได้ใช้วิทยุเป็นการประชาสัมพันธ์กลุ่มเยาวชนให้เป็นที่รู้จัก และเป็นการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่ง และเป็นประสบการณ์หนึ่งของชีวิต

สิ่งที่ได้จากการไปจัดรายการวิทยุ คือ ทำให้ได้ฝึกทักษะการพูด ฝึกการเขียน เพราะต้องมีการเตรียมบทเตรียมการนำเสนอเนื้อหาสาระ ให้กระชับ เหมาะสมกับเวลาที่จำกัด

แต่เนื่องจากรายการ “มองแม่กลอง” เป็นรายการสด ออกอากาศในเวลา 21.00-22.00 น. ทำให้คนที่สนใจกิจกรรมนี้ ไม่สะดวกที่ดำเนินกิจกรรมนี้ต่อไป หลังจากการจัดรายการไปได้ 4-5 ครั้ง

2.4.5 จุลสาร

กิจกรรมนี้ ได้ทดลองทำขึ้นเพื่อเป็นสื่อกลางในการประสานงาน และเผยแพร่ความเคลื่อนไหวของกลุ่มเยาวชนฯ โดยจัดทำเป็นจุลสารรายเดือน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2548 เป็นต้นมา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะการเขียน ซึ่งจากการดำเนินการพบว่า

- บางคนสามารถใช้วิธีนี้ในการสื่อสารความคิดเห็น ได้ดีกว่าการพูดคุย หรือเข้าร่วมในการประชุม
- หลายคนอยากมีส่วนร่วม แต่ขาดทักษะในการเขียน ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการที่ไม่ค่อยได้ฝึกฝนในด้าน

การเขียน รวมทั้งพื้นฐานที่ “ไม่รักการอ่าน”

2.4.6 กิจกรรมสาธารณะ

วันที่ 9-18 ธันวาคม 2548 จัดกิจกรรม “ละครหุ่นมือ” ใน “งานปลาทุ”

วันที่ 27-29 มีนาคม 2549 จัดกิจกรรม “ค่ายสิ่งแวดล้อม” ให้กับกลุ่มเยาวชนตำบลแพรกหนามแดง

กิจกรรมโครงการค่ายอาสาพัฒนา “คลองสองร้อง”

กิจกรรมนี้เกิดขึ้นจากความ
ฝันของสมาชิกกลุ่มเยาวชนรักแม่
กลอง หลังจากที่ได้ผ่านกระบวนการ
เรียนรู้มาแล้วระดับหนึ่ง ทำให้พวก
เค้ากล้าที่จะทดลองทำกิจกรรมจาก
สิ่งที่พวกเขามีที่ร่วมกัน

กิจกรรมค่ายโรงเรียนบ้าน
คลองสองร้อง เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่
ทำให้เห็นการร่วมแรงร่วมใจของ
กลุ่มเด็กที่มีความหลากหลาย ต่างโรง
เรียน อาทิเช่น เยาวชนจากสายอาชีพ-
ศึกษา สาขาช่างไฟฟ้า ช่างก่อสร้าง

และสาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ จากวิทยาลัยเทคนิคสมุทรสงคราม และเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ม.3 – ม.
6 โรงเรียนท้ายหาด โรงเรียนถาวรานุกุล โรงเรียนเทพสุวรรณชาญวิทยา และเยาวชนในเครือข่าย “สภาเด็กและ
เยาวชนจังหวัดสมุทรสงคราม” ภายใต้การดูแลของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
สมุทรสงคราม มาร่วมตัวทำค่ายอาสาพัฒนาสร้างและซ่อมโรงเรียนบ้านคลองสองร้อง ต.แหลมใหญ่ อ.เมือง จ.
สมุทรสงคราม

โดยการนำเอาความสามารถ, ความชอบส่วนตัว, ความฝันที่อยากให้สังคมงาม และทักษะวิชาความรู้
ที่ได้เรียนมา ได้ถูกนำเสนอผ่านทางกิจกรรมครั้งนี้ ทำให้งานนี้มีการประสานงานร่วมมือระดับหน่วยงานและ
ระหว่างโรงเรียน

ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดหาสถานที่และบริหารจัดการสร้างซ่อมแซมอาคารเรียนและสร้าง
ห้องน้ำ ที่สภาพเดิมเมื่อเวลาน้ำขึ้น น้ำทะเลหนุน จะไม่สะดวกอย่างยิ่งทั้งการเดินทาง และการใช้ห้องน้ำ ทำให้
จำนวนเด็กนักเรียนเริ่มลดน้อยถอยลงไปเรื่อยๆ จนครั้งหนึ่งจะถูกสั่งปิด เพราะเด็กนักเรียนน้อยกว่าเกณฑ์ แต่ด้วย
ระยะทางที่ห่างไกลจากโรงเรียนภายในจังหวัดและการเดินทางที่ไม่สะดวก ทำให้ชุมชนได้ร่วมกันต่อรองให้
โรงเรียนดำเนินการสอนต่อไป ปัจจุบันโรงเรียนบ้านคลองสองร้อง มีจำนวนเด็กนักเรียน 30-40 คน ตั้งแต่อนุบาล
4 ขวบ ถึง ป.6 มีจำนวนครู 3 ท่าน

กิจกรรมนี้ทำให้ผู้เข้าร่วมได้มีโอกาสเข้าไปเรียนรู้ พร้อมกับการพัฒนาโรงเรียนตามศักยภาพของตนเอง
โดยเริ่มต้นจากการศึกษาสภาพชุมชน ไปพร้อมกับการสร้างกระบวนการให้น้องๆที่เรียนในโรงเรียน ได้เห็นคุณ-

ค่า และรักษาโรงเรียนของพวกเขาต่อไป ด้วยแนวคิดที่ว่า “สร้างอย่างไรก็ไม่คุ้มค่า...ถ้าไม่สร้างปัญญาไปพร้อมกัน”

และเมื่อเลือกที่จะลงไปพัฒนาโรงเรียนบ้านคลองสองร่อง แต่มีงบประมาณที่จำกัด จึงทำให้ทีมวิจัยเยาวชนได้เรียนรู้ถึงวิธีการที่จะหางบประมาณมาเพิ่มเติม เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายการทำกิจกรรมกับหน่วยงานต่างๆ เมื่อเริ่มจากการทำโครงการเสนอสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ผ่านทางสภาเด็กและเยาวชน และด้วยกระบวนการทำงานของหน่วยงานราชการ ที่ต้องมีการเชื่อมโยงประสานงานกับองค์กรอื่นๆ ก็ยังทำให้การทำงานของกลุ่มเยาวชนเป็นไปด้วยดีมากขึ้น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลแหลมใหญ่ได้เข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ในฐานะองค์กรท้องถิ่น หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพฐ) ในฐานะหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนคลองสองร่อง

บทที่ 3

การวิเคราะห์ผล

3.1 ประสพการณ์ บทเรียน ปัจจัยเอื้อ และข้อจำกัดในการทำกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง

จากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในงานวิจัยทั้งในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เพื่อค้นหาปัจจัยเอื้อและข้อจำกัดของเยาวชนในการทำกิจกรรมทางสังคม ก็ยังคงพบว่า เป็นเรื่องไม่ง่ายเลยที่จะสร้างเสริมหรือกระตุ้นให้เยาวชนตระหนักถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เนื่องจากสถานการณ์เด็กและเยาวชนในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะเด็กที่อยู่ในวัยเรียนตั้งแต่มัธยมต้นช่วงชั้น ม.2 - ม.3 จนถึงมัธยมปลาย ม.4 - ม.6 ไม่แตกต่างจากเด็กและเยาวชนพื้นที่อื่นๆ ที่เป็นไปตามกระแสค่านิยมของสังคม ทั้งนี้มีสาเหตุสำคัญ ที่พอสรุปได้คือ

- ผู้ปกครอง/ผู้ใหญ่เอง ที่ทำตัวเป็นแบบอย่างของการเมินเฉยต่อกิจกรรมทางสังคม โดยอ้างเหตุผลต่างๆ นานา เช่น คิดว่าธุระไม่ใช่ ต้องทำมาหากิน ไม่มีเวลา ไม่มีความรู้ ไม่ใช่หน้าที่ ฯลฯ และยังไม่สนับสนุนให้ลูกหลานมาทำกิจกรรมทางสังคม โดยใช้เหตุผลว่า ไม่ใช่เรื่องของเด็ก ทำก็เสียเวลาเปล่า ไม่ได้อะไรขึ้นมา จะทำให้เสียการเรียน จะไปรวมกลุ่มกันแล้วทำเรื่องที่เสียหายขึ้น เช่น มั่วสุมทางเพศ หรืออ้างถึงเรื่องค่าใช้จ่าย เมื่อเด็กออกมาทำกิจกรรมกับกลุ่มฯ ว่าต้องใช้เงินเพิ่มมากขึ้น บางครอบครัวให้เด็กหางานทำในช่วงเสาร์-อาทิตย์ และผู้ปกครองหลายรายมีแนวคิดให้เด็กเรียนน้อย ทำงานเร็ว

- ตัวเยาวชนเอง ก็พบว่าตัวเองดำเนินชีวิตไป บนเส้นทางมีคนคอยกำหนดไว้ให้แล้วแทบทั้งหมด ซึ่งได้แก่ พ่อแม่ คนในครอบครัว ครู-อาจารย์ และสังคมแวดล้อม เหมือนกับว่าไม่มีโอกาสได้กำหนดเป้าหมายชีวิตหรือความฝันของตัวเองเลย จนทำให้บางคนไม่รู้จักตัวเอง ไม่รู้ถึงศักยภาพที่ตัวเองมี และขาด, หลายคนตอบตัวเองไม่ได้ว่าที่กำลังเรียนอยู่นี้ ใช่ว่าที่ตัวเองรัก ชอบ ถนัด หรือไม่ อนาคตอยากเรียนอะไร อยากมีอาชีพอะไร นอกจากนี้ หลายคนขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ไม่กล้าที่จะทำอะไรตามที่ตัวเองสนใจ หากว่าสิ่งนั้นไม่ใช่สิ่งที่เพื่อนๆ ในกลุ่มอยากจะทำด้วยกัน บางคนคิดว่าตัวเองคงอยู่ไม่ได้ หากต้องแยกตัวออกทำอะไรที่แตกต่างจากกลุ่มเพื่อน

- เวลาว่างของเด็กและเยาวชนในแต่ละวันและในแต่ละสัปดาห์เหลือน้อยมาก เด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบโรงเรียน (โดยเฉพาะสายสามัญ) ต้องใช้ชีวิตอยู่ที่โรงเรียนตั้งแต่เช้าจนถึงเกือบห้าโมงเย็น ซึ่งก็เป็นเวลาที่ต้องรีบกลับบ้าน ส่วนในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ก็มีรายงานที่ต้องทำ ทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่ม อยู่ตลอดทั้งเทอม ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการเรียนพิเศษด้วย ที่อาจจะส่งผลมาจากระบบการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ซึ่งพบว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อขึ้น ม.5 ก็จะต้องทำกิจกรรมอื่นๆ แทบทั้งหมด แล้วไปเรียนพิเศษกันมากขึ้น

- เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมติดเพื่อน ตามเพื่อน เมื่อเพื่อนไม่มา ตัวเองก็ไม่มา ทั้งนี้จากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา จะพบว่าผู้ที่มาเข้าร่วมกิจกรรมครั้งแรก จะมาเป็นกลุ่ม และให้ข้อมูลว่า ไม่ว่าจะชอบหรือสนใจกิจกรรมอะไรก็ตาม หากเพื่อนในกลุ่มไม่มา ก็คงจะไม่สมัครเข้าร่วมเช่นกัน อีกทั้งยังมีอีกหลายคนที่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร และให้ความสนใจ อยากมาเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น แต่ก็ไม่สมัครเข้าร่วม เพราะคนอื่นๆ ในกลุ่มไม่สนใจ ซึ่งเป็นทั้งไม่กล้ามาคนเดียว และกลัวว่าจะแปลกแยกออกจากกลุ่มเพื่อน

- กระบวนการในการทำกิจกรรมที่เน้นกระบวนการให้ทุกคนต้องร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมหาข้อมูล ร่วมในการจัดการ และการสรุปบทเรียนหลังการทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคย ทำให้รู้สึกเกร็งเครียด กัดคั่น อึดอัด อาจด้วยเพราะเคยชินกับการเป็นผู้เข้าร่วมในกิจกรรม ที่มีคณะทำงานหรือครู อาจารย์ ออกแบบ วางแผน และเตรียมการไว้ให้แล้วทั้งหมด และยังได้พบข้อจำกัดอีกเรื่องหนึ่ง นั่นคือ ทักษะในการจัดประชุม ที่ต้องอาศัยทั้งการดำเนินการพูดคุย การกระตุ้นหรือสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจับประเด็น การเชื่อมโยงเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งผู้ดำเนินการต้องมีประสบการณ์พอสมควร หากทำได้ไม่ดี จะทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกเบื่อ ไม่เห็นประโยชน์ของกระบวนการ

- การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง และขาดความพร้อมในการติดต่อประสานงาน ทำให้การดำเนินโครงการ บางช่วง ว่างเว้น ขาดตอน ทำให้กระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัยไม่ต่อเนื่อง

3.2 กระบวนการและรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง

กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนฯ จะสามารถเคลื่อนไปได้ จึงต้องมีปัจจัยสนับสนุนดังนี้

3.2.1 ตัวกิจกรรม

กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้น จะเป็นที่น่าสนใจของเด็กและเยาวชน ต้องมีความแตกต่างจากกิจกรรมของโรงเรียน หรือหน่วย งานอื่นๆ ทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และรูปแบบของกิจกรรม เช่น การเรียนรู้โดยผ่านการลงปฎิบัติชีวิต ร่วมกับชุมชน ค่ายอาสาพัฒนา ค่ายผู้นำเยาวชน (พัฒนาศักยภาพ)

3.2.2 กระบวนการ

- การเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วม ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น คือการร่วมคิด ร่วมออกแบบกิจกรรม เป็นสิ่งที่ท้าทาย และสร้างความอยากรู้ อยากเห็น อยากลงมือทำ

- กิจกรรมที่ทำได้ต้องเป็นกิจกรรมที่มีทั้งความสุข ได้เพื่อน ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ สอดคล้องกับศักยภาพ และความสนใจของเยาวชน

- มีกระบวนการติดตาม และสรุปงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ 1) จุลสาร ซึ่งเป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่จะสื่อสารถึงความเคลื่อนไหว เผยแพร่กิจกรรมของกลุ่ม ไปยังสมาชิกและผู้เกี่ยวข้อง คือ ครู ผู้ปกครอง และเยาวชนอื่นๆ ในโรงเรียน ตลอดจนช่วยฝึกทักษะ พัฒนาการเขียน และการทำงานร่วมกันของทีมที่เข้ามาเป็นกองบรรณาธิการ 2) การประชุมประจำเดือนของกลุ่มเยาวชนฯ เพื่อเป็นเวทีที่จะได้มาพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยน และติดตามความคืบหน้าของกิจกรรมต่างๆ และเป็นโอกาสที่สมาชิกจะได้เสนอข้อคิดเห็น เพื่อพัฒนากิจกรรมของกลุ่มเยาวชน

- กิจกรรมแต่ละอย่างต้องมีความต่อเนื่อง และมีความเชื่อมโยงกับกิจกรรมที่ผ่านมาแล้ว และกิจกรรมต่อไป

- ต้องสร้างโอกาสเพื่อสานความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง อาจจะต้องมีสถานที่ที่ให้ได้มาพบปะพูดคุยกัน ไม่เฉพาะว่าจะมาพบกันได้ก็ต่อเมื่อมีการประชุมหรือมีกิจกรรมเท่านั้น หรือมีกระบวนการติดตาม ให้คำปรึกษา และสร้างการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการอีกด้วย

- การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เข้าร่วมเรียนรู้ เช่น ผู้ปกครอง และครู-อาจารย์ เพื่อจะได้ร่วมกันพัฒนา และขยายผลของกิจกรรมให้กว้างขวางมากขึ้น

- การทำงานแม้จะเน้นให้เด็กและเยาวชนได้ทดลองคิดเอง ทำเอง แต่ก็ต้องไม่ “โดดเดี่ยว” ยังจำเป็นต้องมีรุ่นพี่หรือผู้ใหญ่ที่คุ้นเคย เป็นที่ปรึกษา

- การเติมทักษะพื้นฐานให้แก่สมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง เช่น การพูด การคิด การรับฟัง การจับประเด็น การตั้งคำถาม การเขียนและจดบันทึก เป็นต้น

3.2.3 ผู้ประสานงาน คณะทำงานและที่ปรึกษา

- ผู้ประสานงานของกลุ่มเยาวชนฯ เป็นปัจจัยสำคัญมาก สำหรับการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน เพราะจะต้องทำหน้าที่ทั้งการประสานงานในทีมวิจัย กับผู้ปกครอง และกับครู-อาจารย์ และต้องมีบทบาทในการริเริ่ม สร้างสรรค์กิจกรรม และสร้างการเรียนรู้ให้กับบรรดาผู้เข้าร่วมด้วย ดังนั้นตัวผู้ประสานงาน นอกจากจะต้องเป็นคนที่มีรักและสนใจงานด้านนี้อย่างจริงจัง สามารถให้เวลากับงานได้อย่างต่อเนื่องแล้ว ยังจะต้องมีศักยภาพและประสบการณ์ในด้านต่างๆ พอสมควร อีกทั้งต้องได้รับการหนุนเสริมจากคณะทำงาน หรือที่ปรึกษาอีกด้วย

บทที่ 4

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

4.1 กระบวนการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย

4.1.1 สมาชิกกลุ่มเยาวชน

สำหรับสมาชิกของกลุ่มเยาวชนฯ ซึ่งแม้จะเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราว แต่เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรม และผ่านกระบวนการสรุปบทเรียน ก็ได้ช่วยให้ทุกคนได้เห็นถึงแง่มุมต่างๆ ของการทำกิจกรรม ที่ไม่ได้มีแต่เฉพาะความสนุกสนาน หรือเนื้อหาสาระ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เท่านั้น แต่ทุกคนยังได้ร่วมกันเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นๆ ซึ่งเป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ และพัฒนาคุณภาพของตัวเองอีกด้วย

นอกจากนี้ กระบวนการในงานวิจัย ที่นำมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเยาวชน ยังทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้ค้นพบตนเอง เช่น ศักยภาพ ความถนัด ข้อจำกัด และจุดที่ตนเองควรปรับปรุง ซึ่งก็จะสามารถปรับปรุงแก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาให้ดีขึ้นได้ และจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ก็คือ กระบวนการวิจัยได้ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางด้านความคิด ทักษะในการแสดงความคิดเห็น และการพูดในที่ประชุม หรือที่สาธารณะ

จุดบ่งชี้ที่สำคัญของการนำเอากระบวนการวิจัย มาใช้ในการพัฒนาสมาชิกของกลุ่มเยาวชนฯ ก็คือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่สนใจอยากจะได้เรียนรู้กับกลุ่มเยาวชนฯ อย่างต่อเนื่อง และบางคนก็สมัครเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยในระยะที่ 2

4.1.2 ทีมวิจัย

กล่าวสำหรับกลุ่มนักวิจัยที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย ซึ่งมีจำนวนมากพอสมควร และมีด้วยกันหลายรุ่น ตลอดระยะเวลาการทำงานวิจัยของกลุ่มเยาวชนฯ ก็จะพบว่า

1) เมื่อได้ผ่านการทำงานร่วมกันในทีมวิจัยแล้ว กระบวนการที่ใช้ ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม เช่น มีความรับผิดชอบ และมีวินัยต่อตัวเองมากขึ้น เพราะทุกคนจะได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ และได้ฝึกฝนในการทำหน้าที่ต่างๆ อยู่อย่างสม่ำเสมอ ทำให้ทุกคนต้องกระตือรือร้น เติบโต และพยายามพัฒนาความสามารถของตนเอง เพื่อให้ดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ได้ดีที่สุด เท่าที่จะทำได้

2) นักวิจัยได้เรียนรู้และฝึกอยู่ตลอดเวลา ทุกครั้งที่ดำเนินการกิจกรรม ทั้งกระบวนการคิด วิเคราะห์ วางแผน การทดลองทำกิจกรรม และการสรุปบทเรียน ทำให้รู้จักการทำงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น

3) สิ่งทีมนักวิจัยได้ค่อนข้างมากอีกอย่างหนึ่งก็คือ กระบวนการทำงานเป็นทีม ซึ่งต้องเรียนรู้ที่จะอดทนรอเวลา เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับทุกคน ที่มาเข้าร่วมกิจกรรม, เห็นถึงศักยภาพและข้อจำกัดของผู้อื่น, ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ตลอดจนเมื่อร่วมกันทำงานแล้ว ก็ต้องร่วมรับผิดชอบหรือข้อผิดพลาดร่วมกัน โดยอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจว่า ทุกอย่างไม่ว่าสำเร็จหรือล้มเหลว ถูกหรือผิด เป็นบทเรียนที่เป็นประโยชน์ หากว่าถูกนำมาวิเคราะห์ เพื่อค้นหาแนวทางในการปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต

4) ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเยาวชนฯ มีผู้เกี่ยวข้องมากมาย ทำให้ทีมนักวิจัยได้เรียนรู้ขั้นตอนและกระบวนการติดต่อประสานงานกับผู้ปกครอง ครู เด็ก-เยาวชน และหน่วยงานต่างๆ ในการทำความเข้าใจ เพื่อลดปัญหาและอุปสรรคในการทำกิจกรรม และ/หรือการขอความร่วมมือ และการสนับสนุนกิจกรรม

5) ทีมวิจัยมีการพัฒนาศักยภาพด้านความคิด ทักษะในการแสดงความคิดเห็น การพูดในที่ประชุม เพิ่มขึ้น ผ่านการเข้าร่วมการประชุมของทีมวิจัย การประชุมเครือข่ายนักวิจัยและกลุ่มสาระสมรรถนะ และเวทีอื่นๆ

6) กระบวนการวิจัยได้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทีมวิจัยและสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มเยาวชนฯ ที่ได้เข้ามาร่วมเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน ในฐานะของความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นเพื่อน

ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ จะปรากฏให้เห็นได้ชัดเจน เมื่อนักวิจัยไปเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย โดยสามารถนำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัยไปใช้ เช่น การแสดงความคิดเห็น จับประเด็น การใช้ข้อมูล อีกทั้งยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในสังคมใหม่ มีวุฒิภาวะมีความรับผิดชอบ และมีวินัยต่อตัวเอง

4.1.3 ผู้ประสานงาน

ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนฯ ที่ผ่านมา “ผู้ประสานงาน” มีสำคัญอย่างมาก เพราะคือผู้เชื่อมประสานกับสมาชิกทุกคน รวมไปถึงผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ครู-อาจารย์, ผู้ปกครอง และที่ปรึกษาของกลุ่ม ซึ่งทำให้ทีมวิจัยได้เห็นถึงความสำคัญ และบทบาทหน้าที่ของการเป็น “ผู้ประสานงาน” กล่าวคือ

1) การประสานงานกับตัวเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการประสานงานให้เหมาะสม เป็นไปตามกับข้อจำกัดของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคน ปัญหาที่พบในการประสานงานกับตัวเยาวชนคือ เรื่องการสื่อสาร ที่มักเกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน คลาดเคลื่อนไปจากเจตนาที่จะบอกกล่าว ทำให้ต้องเสียเวลาไปกับการทำความเข้าใจซ้ำ อยู่หลายครั้ง ดังนั้นผู้ประสานงานต้องมีทักษะในการพูดเพื่อการสื่อสารที่ดี ต้องมีประสบการณ์พอสมควร สามารถจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีความประนีประนอม และชัดเจนในเป้าหมาย และรายละเอียดของกิจกรรมที่จะทำในแต่ละครั้ง

2) การประสานงานกับครู-อาจารย์ จะพบว่า บุคลิกของครู-อาจารย์แต่ละโรงเรียน แต่ละท่าน จะแตกต่างกัน จึงต้องรู้จักการวางตัวให้เหมาะสม เพื่อสร้างการยอมรับ ทั้งด้านการแต่งกาย การพูดคุย จดหมาย-เอกสารที่จะใช้

3) การประสานงานกับผู้ปกครอง ตัวผู้ประสานงานต้องสร้างให้เกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง จึงต้องมีการออกจดหมายถึงผู้ปกครองให้รับทราบ และใบตอบรับอนุญาตให้ลูกหลานมาเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง นอกจากนี้ แล้วยังต้องมีการไปเยี่ยมเยียน พบปะพูดคุยด้วยตัวเองอยู่เสมอๆ หรือการโทรศัพท์ไปพูดคุย ทั้งก่อนและหลังจากการทำกิจกรรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงในการติดตามผลของการเข้าร่วมกิจกรรมของลูกหลาน และหากผู้ปกครองมีข้อสงสัยหรือมีเรื่องจะปรึกษาหารือ ก็สามารถติดต่อได้โดยสะดวก

4) ต้องเรียนรู้ที่จะอดทน เพื่อให้ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้มีความเข้าใจอย่างเท่าเทียมกัน และมีการพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

5) ผู้ประสานงานต้องรู้จักปรับการหนุนเสริม และการติดตาม เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของนักวิจัยในทีมวิจัยอย่างเหมาะสม รวมทั้งกระตุ้นให้มีการนำไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน

6) จากการทำหน้าที่ผู้ประสานงานของกลุ่มเยาวชนฯ มาตลอดระยะเวลาของงานวิจัย พบว่า คนทำงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน ต้องใช้ทั้งความตั้งใจ ใจเวลา และยังต้องมีความรู้ ความสามารถในหลายๆ ด้านประกอบกัน จึงจะผลักดันให้กระบวนการเรียนสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงต้องเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นอย่างมาก และต้องพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา

4.1.4 ผู้เกี่ยวข้อง

ในกระบวนการวิจัย ไม่ได้ก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงแต่เฉพาะในทีมวิจัย หรือเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนฯ โดยตรงเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลไปยังกลุ่มผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ อีกด้วย เช่น

1) ผู้ปกครอง กระบวนการที่กลุ่มเยาวชนฯ นำมาใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้ก่อให้เกิดความไว้วางใจ และเปิดโอกาสให้ลูกหลานได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น ซึ่งมาจากการที่เห็นการเปลี่ยนแปลงของตัวเยาวชนในทีมวิจัย เช่น ความมีเหตุผล และมีความรับผิดชอบต่อตัวเองมากขึ้น

2) ผลของกระบวนการวิจัย ได้มีการกระจายการรับรู้ไปยังโรงเรียนต่างๆ เนื่องจากทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นแกนนำของกลุ่มกิจกรรมโรงเรียนต่างๆ การส่งเสริมประสบการณ์ และการมีโอกาสดูแลเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ ก็ได้ถูกนำไปบอกเล่า และขยายผลต่อไปยังเพื่อนๆ คนอื่นๆ ในห้องเรียน และในกลุ่ม/ชมรมกิจกรรม และการชักชวนเพื่อนๆ และรุ่นน้องๆ ให้มาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มเยาวชนฯ จัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังได้พยายามนำเอากระบวนการของการมีส่วนร่วมไปใช้ เมื่อร่วมกับครู-อาจารย์จัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน

จึงกล่าวได้ว่า การนำเอากระบวนการวิจัยมาใช้ในกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนฯ ได้ทำให้เห็นแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง ว่าควรเป็นอย่างไร

4.3 ปัญหา/อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัย

แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่

4.3.1. ช่วงเริ่มต้นสร้างความเข้าใจโครงการ

1) ทีมวิจัยชุดแรกนั้น มีความคาดหวัง ความเข้าใจว่า เพื่อเป็นการรื้อฟื้นการจัดกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลองขึ้นมาใหม่ จึงน่าจะแค่จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นแล้ว เปิดรับสมัครให้คนมาเข้าร่วม ก็น่าจะเพียงพอแล้ว แต่ไม่ได้เข้าใจว่าเป้าหมายหลักของการนำเอากระบวนการวิจัยมาใช้คืออะไร ทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างการเรียนรู้มากกว่าที่กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงานเดิม

2) แม้จะทำความเข้าใจกันได้แล้ว แต่ก็มีปัญหาต่อมา คือ เนื่องจากทีมวิจัยเกือบทั้งหมดคือนักเรียนขณะเริ่มต้นงานวิจัย ปรากฏว่าทีมวิจัยบางส่วนต้องไปศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ทำให้ขาดความต่อเนื่องเรื่อง การดำเนินงาน และหลายคนก็ไม่สามารถเข้าร่วมได้อีก จนทำให้ต้องสร้างทีมวิจัยขึ้นมาใหม่

3) เมื่อมีการเสริมทีมนักวิจัยเข้ามาใหม่ แทนคนเก่าที่ออกไป จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างการเรียนรู้ของทีมวิจัยใหม่ที่เข้ามามีส่วนร่วมในภายหลัง เพราะเข้ามาในเวลาที่ได้เริ่มดำเนินกิจกรรมตามแผนงานไปบ้างแล้ว ทำให้ต้องใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจในทีมให้ทันกัน

4) เนื่องจากผู้ปกครองไม่เข้าใจว่าจะมาทำอะไร และนักวิจัยเองก็อธิบายไม่ได้ เพราะยังไม่ค่อยเข้าใจกับงานวิจัยมากนัก ทำให้ในระยะแรกๆ ทีมวิจัยมีเวลามาร่วมประชุมได้ไม่บ่อยนัก การดำเนินงานจึงเป็นไปได้ช้ากว่าที่ควรจะเป็น

4.3.2. ช่วงเก็บรวบรวมข้อมูลและสิ่งที่ได้เรียนรู้ผ่านการจัดกิจกรรม

1) ในระยะแรกๆ ยังทำได้ไม่มากนัก เพราะขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานของทีมวิจัย เนื่องจากกรณีที่

ทีมวิจัยบางส่วนต้องไปศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย และเป็นระยะของการปรับปรุงทีม

2) เนื่องจากนักวิจัยแทบทั้งหมดยังเป็นเด็กและเยาวชน ไม่คุ้นเคยกับการทำงานแบบนี้ ทำให้ต้องมีการทบทวนถึงเป้าหมายและกระบวนการ อยู่เสมอๆ

3) ทีมวิจัยยังมองไม่เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการถอดบทเรียน และสิ่งที่ได้จากการจัดกิจกรรม ซึ่งมาจากความคุ้นเคยเดิมที่จัดกิจกรรมกันแล้ว ก็ผ่านไป มุ่งแต่จะคิดจัดกิจกรรมครั้งต่อไป โดยไม่เคยมีกระบวนการทบทวนถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปจากกิจกรรมนั้นๆ ดังนั้น เมื่อจบกิจกรรมแล้ว มีกระบวนการถอดบทเรียนในครั้งแรกๆ ทีมวิจัยรู้สึกเบื่อ ไม่อยากทำ เพราะยังไม่เห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น อีกทั้งยังไม่ถนัดในการคิด วิเคราะห์ และการแสดงความคิดเห็น

4.3.3. ช่วงสรุปบทเรียนและค้นหาแนวทางการขับเคลื่อนงานในระยะที่ 2

แม้ว่าจะผ่านการนำเอากระบวนการวิจัยมาใช้ในการทำกิจกรรมระยะหนึ่งแล้ว แต่ทีมวิจัยก็ยังไม่สามารถนำบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานในระยะที่ผ่านมา มาปรับใช้ในการวางแผนการดำเนินงานระยะที่ 2 ได้ ทำให้ต้องมีการสรุปบทเรียนร่วมกันเพิ่มเติม และเวลาในการเกิดการเรียนรู้ของทีมวิจัยอย่างทั่วถึง

และปัญหาร่วมที่สำคัญ ที่พบเห็นตลอดการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 นี้ ก็คือ ในกระบวนการวิจัย จำเป็นต้องอาศัยทักษะพื้นฐานด้านการพูด คิด อ่าน เขียน ซึ่งทั้งทีมวิจัยเองและผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ยังมีไม่มากพอ บวกกับการขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ ต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของทุกคนในทีมไปพร้อมๆ กัน และให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมมากเท่าที่จะเป็นไปได้

4.3.4. ช่วงการดำเนินงานในระยะที่ 2

การดำเนินงานในระยะ ที่ 2 ของกลุ่มเยาวชนฯ ต้องพบปัญหาสำคัญคือ การที่ “ผู้ประสานงาน” ไม่มีเวลามากพอที่จะผลักดันการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องได้ ทำให้บางช่วงเวลา ไม่มีเวทีพบปะ ประชุมกันของทีมวิจัย กิจกรรมตามโครงการไม่สามารถเป็นไปตามแผนได้ มีผลให้สมาชิกกลุ่มเยาวชนฯ และผู้สนใจเริ่มห่างหาย ขาดการติดต่อ ประสานงานกับโครงการฯ

4.4 การมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อกระบวนการวิจัย

ทีมวิจัยได้นำเอากระบวนการระดมความคิดเห็นมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ ทั้งการคิดค้นและการเลือกกิจกรรม การวางแผนงาน การพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างดำเนินกิจกรรม และการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม โดยมีที่ปรึกษาคอยให้คำชี้แนะ ให้เห็นถึงความสำคัญของขั้นตอนต่างๆ

สำหรับสมาชิกอื่นๆ ของกลุ่มเยาวชน ซึ่งจะมีการประชุมกันเดือนละครั้ง ก็เช่นเดียวกัน และเป็นเวทีที่ทีมวิจัยจะได้ฝึกการดำเนินการประชุม และการนำเสนอ และการสรุปข้อคิดเห็นที่ได้จากที่ประชุม

4.5 ข้อคิดเห็น ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะต่องานวิจัย

1) กระบวนการวิจัยเช่นนี้ อาจจะยังเป็นสิ่งแปลกใหม่ ไม่เป็นที่คุ้นเคย ทั้งของเยาวชนทั่วไปและทีมวิจัยเองด้วย จึงทำให้ส่วนใหญ่ยังไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากนัก เพราะกระบวนการแบบนี้ไม่เคยถูกใช้ในโรงเรียน ทั้งในการเรียนการสอน และการทำกิจกรรมต่างๆ

ซึ่งหากสามารถปลูกฝังให้กับบรรดาผู้ที่เคยมาเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนฯ ได้นำไปใช้ จนเห็นการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน ก็จะกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นเยาวชนทั่วไป ผู้ปกครอง หรือครู-อาจารย์ เกิดความสนใจในรูปแบบและกระบวนการทำกิจกรรมแบบนี้มากยิ่งขึ้น

2) รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เด็กและเยาวชนจะให้ความสนใจนั้น ต้องสร้างความแปลกใหม่ ทำท่ายกกว่าที่เด็กและเยาวชนเคยเข้าร่วมในโรงเรียน หรือที่หน่วยงานอื่นๆ จัดให้ เช่น การเรียนรู้โดยการลงมือทำด้วยตัวเอง การเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน การเดินป่า หรือการทำงานในโครงการค่ายอาสาฯ

ที่สำคัญคือ ไม่มีเป้าหมายเพื่อการได้คะแนน ไม่เป็นการแข่งขันแบบเอาแพ้เอาชนะ และไม่มีผู้ใหญ่มาคอยจับผิด วางระเบียบที่เคร่งครัด อึดอัด แต่เน้นมาร่วมสร้างการเรียนรู้ และให้คำชี้แนะ เพิ่มเติม

3) การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของแต่ละคน จะพัฒนาขึ้นจนมีมุมมองของตนเอง ต่อเรื่องราวต่างๆ รอบตัว หรือต่อเส้นทางชีวิตของตนเอง ต้องอาศัยที่เลี้ยงหรือที่ปรึกษา คอยชี้แนะให้เห็นกระบวนการในการคิด และทบทวนตนเองอยู่เสมอ ที่ผ่านมายังไม่เห็นแนวทางจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วม ในประเด็นนี้ จึงทำได้กับเพียงบางคนเท่านั้น

4) ตลอดกระบวนการวิจัยที่ผ่านมา เนื่องจากต้องมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทีมวิจัยค่อนข้างมาก ทำให้ไม่อาจจะขยายผลไปสู่กลุ่มผู้เกี่ยวข้องได้มากนัก โดยเฉพาะครู-อาจารย์ในโรงเรียนต่างๆ ที่แม้ว่าจะมีนักเรียนในสังกัดมาเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนฯ แต่ก็ได้แต่เพียงรับรู้รับทราบว่าการจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนขึ้นเท่านั้น แต่ไม่ได้มีโอกาสได้รู้เห็นถึงเนื้อหาสาระและกระบวนการวิจัยที่กลุ่มเยาวชนฯ นำมาใช้ ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์มากขึ้น หากว่าได้มีการเรียนรู้ร่วมกันและนำไปพัฒนาและดำเนินการต่อกระบวนการเรียนการสอน และการทำกิจกรรมในโรงเรียนต่อไป

ภาคผนวก

โครงการ การศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม มีภาคผนวก ดังนี้

ก. สรุปรายงานการประชุม

ข. รูปภาพกระบวนการดำเนินกิจกรรมของโครงการ

ก. สรุปรายงานการประชุม

บันทึกการประชุมประจำเดือนกุมภาพันธ์

โครงการการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง จ.สมุทรสงคราม

วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550

ณ สำนักงานหอการค้า จังหวัดสมุทรสงคราม

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณอังศุมารินทร์	มานิช	94/1 หมู่ 12 ต.ท่าคา อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
2. คุณเขมราช	รามัญพงษ์	38/2 ต.บางกระบือ อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม
3. คุณสุรศักดิ์	ประไพรินทร์	97/2 ม.6 ต.แหลมใหญ่ อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม
4. คุณอมร	ดิษยวุฒิ	159/4 ม.6 ต.ท้ายหาด อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม
5. คุณนิกร	ทินมณี	62/1 ม.9 ต.บางขันแตก อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม
6. คุณศักดิ์ชัย	จวนงาม	259/2 ม.2 ต.หนองตาแต้ม อ.ปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์
7. คุณภาณิกา	ตั้งประเสริฐ	460/1 ถ.เพชรสมุทร ต.แม่กลอง อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม
8. คุณมณฑาทันต์	ม่านทอง	66 ม.7 ต.บ้านปรก อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม
9. คุณจารุณี	พื้งมาลา	35 ม.5 ต.ท้ายหาด อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม
10. คุณรัตนา	วงศ์เชื้อ	29 ม.7 ต.ปลายโพรง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
11. คุณอภิชาติ	ลือสกล	58 ถ.หัวแหลม อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

เปิดประชุมเวลา 09.30 น.

วาระที่ 1 เรื่องแจ้งให้ทราบ

คุณรัตนา วงศ์เชื้อ ผู้ประสานงานกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง แจ้งเรื่อง การจัดอบรมผู้นำชมประจำถิ่นให้กับเยาวชนจากโรงเรียนในพื้นที่ดอนหอยหลอด ได้แก่ โรงเรียนบ้านคู้งค์, โรงเรียนบ้านบางบ่อ, โรงเรียนวัดศรีทธาธรรม และโรงเรียนวัดบางจะเกร็ง จัดโดยคณะกรรมการสาธิตกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์และกลุ่มเยาวชนรักแม่กลองการฝึกอบรมเป็นเวลา 3 วัน คือวันที่ 14-16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550

วัตถุประสงค์ของการอบรมครั้งนี้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนในเขตพื้นที่ดอนหอยหลอด ได้ฝึกการเป็นผู้นำชมในบ้านของตนเอง และเป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนในการดูแลเฝ้าระวังพื้นที่ดอนหอยหลอด ไม่ให้มีสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง เนื่องจากปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่ดอนหอยหลอดเป็นจำนวนมาก แต่ไม่ได้รับข้อมูลในการเที่ยวดอนหอยหลอดอย่างแท้จริง ทั้งๆ ที่มีพิพิธภัณฑสถานบอกเล่าความเป็นมาของดอนหอยหลอด และพระประวัติเสด็จเตี่ยกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

หลังจากอบรมผู้นำชมดอนหอยหลอดครั้งนี้แล้ว ในช่วงเวลาปิดภาคเรียน จะเปิดรับสมัครผู้นำชม (ทำงานเฉพาะวันเสาร์และวันอาทิตย์ ตั้งแต่ 09.00 น.- 16.00 น.) วันละ 5 คน โดยเป็นเด็กที่ผ่านการอบรม 4 คน และจากกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง 1 คน

บทบาทของตัวแทนจากกลุ่มเยาวชนฯ คือ ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง และสร้างกระบวนการให้น้องๆ ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เช่น ปัญหาที่พบในการทำงาน หรือข้อที่ควรปรับปรุง เพื่อฝึกให้ได้ร่วมกันแก้ไขปัญหา ในขณะที่ตัวเราซึ่งเป็นคนสร้างกระบวนการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน จะได้พัฒนาในด้านการดำเนินการ

พูดคุยและคิดอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้ข้อมูลจากประสบการณ์ตรงของน้องๆ ทั้งนี้จะมีคำตอบแทนให้วันละ 200 บาท ผู้สนใจสมัครให้แจ้งรายชื่อก่อนวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2550 โดยสมาชิกกลุ่มเยาวชนที่สนใจ จะต้องเข้ารับการอบรมพร้อมกับน้องๆ อีกครั้งหนึ่ง

วาระที่ 2 เวทีประชุมถอดบทเรียนทีมวิจัย

เนื่องจากทีมวิจัยรุ่นพี่ๆ กำลังจะจบการศึกษาระดับมัธยมปลาย และเตรียมไปศึกษาต่อ และอาจจะไม่สามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง จึงจะมีเวทีประชุมถอดบทเรียนการทำงาน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อทีมวิจัยรุ่นต่อไป โดยจะจัดขึ้นในวันที่ 23-25 มีนาคม พ.ศ.2550 ณ อุทยานแห่งชาติ แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี

ทีมวิจัยที่จะเข้าร่วมถอดบทเรียนในครั้งนี้ได้แก่

• คุณศิริไล	พุลประเสริฐ	(พี่สิ)
• คุณวัชร	อรุณราช	(พี่เอ็ม)
• คุณมฤดี	มีประเสริฐ	(พี่ตัว)
• คุณมณฑกานต์	ม่านทอง	(พี่ฝ้าย)
• คุณอมร	ดิษยวิช	(พี่เบียร์)
• คุณจารุณี	พิงมาลา	(พี่ออย)
• คุณสุภากรณ์	วิริยะกุล	(พี่เอ็ด)
• คุณภาณิกา	ตั้งประเสริฐ	(น้องบี)
• คุณรัตนนา	วงศ์ช่อ	(พี่เอ้อย)
• คุณอภิชาติ	ลือสกล	(พี่ชาติ)
• คุณศักดิ์ชัย	จวนงาม	(พี่ปอ)

วาระที่ 3 ถอดบทเรียนการไปเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ชุมชนป่าต้นน้ำ ที่บ้านเกาะสะเด่ง

คุณศักดิ์ชัย จวนงาม ได้ให้สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมทบทวนการเข้าร่วมกิจกรรม

สิ่งที่ได้จากการไปเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชนป่าต้นน้ำ

- เรื่องภาษา ในชุมชนมีการใช้ภาษากระเหรี่ยงเป็นหลัก และเป็นภาษาท้องถิ่นที่ชาวบ้านใช้อยู่เดิม ส่วนภาษาพม่าและภาษามอญเรียนรู้จากคนที่ย้ายถิ่นมาอาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านเกาะสะเด่ง และภาษาที่พวกเขาไปเรียนรู้เพิ่มเติมคือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งจะเป็นกลุ่มเด็กและวัยรุ่นที่ได้ออกไปเรียนหนังสือ
- ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านเกาะสะเด่ง เช่น เดิมมีคนในพื้นที่มาอยู่ก่อนไม่กี่หลังคาเรือน แต่เมื่อมีการสร้างเขื่อนจึงมีการอพยพมาอยู่ที่หมู่บ้านเกาะสะเด่งเพิ่มมากขึ้น บางคนก็ย้ายมาโดยแต่งงานกับคนในหมู่บ้าน
- ด้านวัฒนธรรม ได้แก่
  - ในวันพระ จะมีการไปร่วมสวดมนต์ไหว้พระตอนกลางคืน เวลาประมาณ 19.30น.- 20.00น. โดยในวันพระชาวบ้านจะไม่ออกไปทำไร่และฆ่าสัตว์ เช่น การตกปลา เพราะถือว่าการทำลายชีวิตจะเป็นบาปกับตนเองและคนในครอบครัว บางบ้านก็ถือศีล 8 โดยไม่กินอาหารเย็น
  - การปลูกบ้านแบบยกพื้นสูง โดยมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับเสื้อผืน ที่จะแปลงร่างเป็นคน เข้ามาจับชาวบ้านกิน เนื่องจากเสื้อผืนแม้จะแปลงร่างแล้วก็ยังมีความอยู่ หากปลูกบ้านสูง เวลานั้น หางเสื้อผืนก็จะห้อยลงมาทางร่องกระดาน หากปลูกบ้านเตี้ยก็จะไม่เห็นหางของเสื้อผืน เรื่องนี้

เป็นความเชื่อของชุมชนที่มีการเล่าสืบทอดกันมา แต่ความจริงแล้วเพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์
ขึ้นมาทำร้ายนั่นเอง

- การทำไร่ ลักษณะการทำไร่ก็เป็นการทำไร่แบบหมุนเวียน โดยต้องรอให้ผ่านไป 5-7 ปี พื้นที่นั้นจึงสามารถนำมาทำได้อีก ทั้งนี้เพื่อให้สภาพดินฟื้นตัวจนอุดมสมบูรณ์ โดยพื้นที่ที่ชาวกระเหรี่ยงทำไร่จะถือว่าไม่มีใครเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินพื้นที่นั้น และยังนิยมปลูกดอกไม้สีแดงไว้ในไร่ เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาแม่โพสพ
- เรียนรู้ระหว่างการเดินทาง ในป่ามีต้นไม้หลากหลายชนิด มีทั้งต้นไม้ที่กินได้และกินไม่ได้ แต่ให้ความสะดวกมากับธรรมชาติ
- เรียนรู้ข้อมูลความเปลี่ยนแปลงด้านความเจริญของชุมชน
- เรียนรู้การดำข้าวและการฝัดข้าว
- เรียนรู้ว่าน้ำในลำธารธรรมชาติที่มาจากต้นน้ำดื่มได้จริง
- เรียนรู้เรื่องแนวความคิดของคนในหมู่บ้าน “ว่าอยู่ในป่าดีกว่าอยู่ข้างนอก เพราะอยู่ในป่ามีกินมีใช้ตามธรรมชาติ ถ้าเราชนก็มีกิน ไม่ต้องตามกระแสทุนนิยมในสังคม

กระบวนการที่ใช้การเรียนรู้

- พูดคุยกับเจ้าของบ้านที่เราเข้าไปอยู่ด้วย ถามเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน
- ถ้าเราอยากจะรู้อะไรก็ถามชาวบ้าน โดยให้น้อยๆ จากโรงเรียนกองมั่งมะ ที่อยู่ด้วยกัน เป็นล่ามคอยสื่อสารให้เราอีกครั้ง
- ติดตามคนในบ้านไปเรียนรู้ในสถานที่ต่างๆ
- ลงมือปฏิบัติทุกอย่างร่วมกับชาวบ้าน เช่น การดำข้าว, การจับปลา, การฝัดข้าว เป็นต้น
- ใช้เรื่องการสังเกต, คิด แล้วถาม
- เปรียบเทียบความแตกต่างของเกาะสะเค็งกับเมืองแม่กลองที่เราอยู่ ว่าเป็นอย่างไร?
- ดูจากสภาพที่เกิดขึ้น แล้วตั้งคำถามกับสิ่งที่เราอยากรู้
- สร้างความสัมพันธ์กับน้องๆ ในชุมชน
- เรียนรู้และทำความเข้าใจกับคำตอบ ที่ได้รับจากชุมชนโดยไม่ตัดสินว่าคำตอบนั้นจะถูกต้องตามใจเรา

อุปสรรคในการเรียนรู้

- ฟังภาษาท้องถิ่นไม่รู้เรื่อง
- อาหารการกินที่ไม่เคยกิน กินไม่ได้ (สำหรับคนที่ไปในครั้งแรกๆ)
- ห้องน้ำเสีย / ห้องน้ำไม่มีฉลิด
- เดินไม่ไหว

ผ่านอุปสรรคไปได้เพราะอะไร?

- สร้างความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตัวเองทำ
- กล้าตัดสินใจ
- เปิดใจยอมรับกับการเรียนรู้ร่วมกับคนอื่น
- พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของคนในบ้าน

- ได้กำลังใจจากเพื่อนๆ

สิ่งที่คิดว่ายังทำได้ไม่ดี และควรปรับปรุง

ส่วนตัว

- การเข้าหาคนอื่น ยังทำได้ไม่ดี
- เดินไม่ไหว่น้ำหนัก ตัวเพิ่มมากขึ้น / ต้องลดน้ำหนัก
- ต้องเตรียมตัวก่อนวันทำกิจกรรม เช่น การออกกำลังกาย
- ไม่กล้าพูดและแสดงความคิดเห็น

กระบวนการ

- เพิ่มจำนวนวันเรียนรู้ให้มากกว่าเดิม เพราะจะทำให้เรียนรู้ได้มากขึ้น เนื่องจากเราต้องใช้เวลาในการเดินทางไปและกลับ 2 วัน จึงเหลือเวลาในการอยู่ในชุมชนแค่ 2 วันเท่านั้น
- เตรียมวางแผนการทำกิจกรรมให้ชัดเจน หากมีการปรับเปลี่ยน ต้องมีการแจ้งก่อนล่วงหน้า หรือเมื่อมีปัญหาควรมีการประสานงานเพื่อแก้ไข / ปรับเปลี่ยน อย่าปล่อยเวลาให้ล่วงเลยจนเกินไป

ข้อคิดเห็นจากผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมนี้มาแล้ว

ข้อสังเกต : ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

- ปีนี้ มีความเจริญเข้ามาในชุมชนมากขึ้น เช่น มีแผงโซล่าเซลล์ ทำให้สามารถใช้ไฟฟ้าได้ หลายบ้านมีโทรทัศน์ ทำให้คิดว่าคนในชุมชนคงต้องออกไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น แต่ก็มีคนที่ไปทำงานในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด กลับมาอยู่บ้านเหมือนกัน เนื่องจากการอยู่ในสังคมเมือง ถ้าหากงานทำไม่ได้ ก็ไม่มีเงิน ไม่มีกิน ค่าใช้จ่ายก็สูงมาก แต่ที่นี่มีธรรมชาติหล่อเลี้ยงคนในชุมชนอย่างสมบูรณ์ ขอแค่มีความขยัน อดทน
- คนในชุมชนเริ่มมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป เช่น ความสัมพันธ์กันลดน้อยลง สังเกตได้จากในปีที่ผ่านมา ยามว่างหรือกลางคืน ชาวบ้านยังมีการพูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์หมู่บ้านร่วมกัน แต่ปีนี้ แต่ละบ้านต่างมีโทรทัศน์ ก็ต่างคนต่างอยู่

ข้อสังเกต : กระบวนการเรียนรู้ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2

- ปีที่แล้วกิจกรรมเยอะ แต่เวลาเรียนรู้ในแต่ละเรื่องน้อยไป เพราะต้องเดินทางไปหลายที่ ทำให้เหนื่อย แต่ในปีนี้เป็นกระบวนการแบบสบายๆ ปล่อยให้เราไปเรียนรู้เรื่องที่เรายากที่จะรู้เอง
- การเรียนรู้แบบแบ่งกลุ่ม แยกกันไปตามสถานที่ต่างๆ ทำให้ได้ข้อมูลไม่เท่ากัน แต่ครั้งนี้ไปพร้อมกันทั้งหมด ระหว่างทางมีทั้งการบรรยาย พูดคุย ซักถาม มีคนนำทางที่มีความรู้ที่หลากหลาย ทำให้เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่มากขึ้น
- กระบวนการเรียนรู้ที่คนที่มีการเดินทางมาให้ อาจจะไม่เหมาะสมกับคนบางกลุ่ม ที่ไม่คุ้นชินกับการเดินทางไกล

คิดว่าตัวเองทำอะไรได้ดีกว่าขึ้น

- เดินได้ดีกว่าปีแรก ปีนี้แบกกระเป๋าขึ้นไปเอง พร้อมกับน้ำหนักตัวที่เพิ่มมากขึ้น และไม่มีเตรียมร่างกายเหมือนปีที่ผ่านมา แต่กลับเดินได้ดีกว่า (ปีที่ผ่านมาไม่ได้แบกกระเป๋าขึ้นไปเอง มีคนช่วย)
- มีความรู้สึกดีกว่าเดิม เพราะปีที่แล้วคิดว่าตัวเองเป็นภาระให้กับคนอื่น (ต้องมีคนช่วยขนกระเป๋าให้)
- มีความมุ่งมั่นกว่า

- ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ เช่น การใช้ห้องน้ำ (ที่ไม่มีคิติดเหมือนที่บ้าน), การกิน เติมถ้าอาหารอะไรที่ไม่เคยกิน ก็จะไม่กิน เช่น ผักกูด แต่เมื่อเริ่มกล้าที่จะทดลองกินก็กินได้ และรู้ถึงประโยชน์ของการไม่กินเนื้อสัตว์ด้วย
- พูจาดนอมน้ำใจเพื่อนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

คุณอภิชาติ ลือสกล หัวหน้าโครงการวิจัยฯ ให้ข้อคิดเห็นว่า เหตุที่เราต้องมีการประชุมก่อนไปค่ายป่าต้นน้ำ ต้องคุยกันในเรื่องที่ทำกิจกรรมในชุมชน และต้องมาสรุปบทเรียนร่วมกันในวันนี้ เพราะกิจกรรมต่างๆ ในโครงการวิจัยของกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง คือการค้นหารูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเยาวชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ดังนั้นจึงต้องมีการทบทวนการทำงานร่วมกัน และถอดบทเรียนหลังจากการทำกิจกรรมทุกครั้ง และหัวใจสำคัญของการทำกิจกรรมของทีมวิจัย คือ

หนึ่ง การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ เราจะได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน เช่น ในช่วงการเดินทางไปหมู่บ้านเกาะสะเต็ง สมาชิกบางคนมุ่งหน้าที่จะเดินไปให้ถึงจุดหมาย โดยไม่รอเพื่อนๆ ทำให้ไม่ได้เรียนรู้เรื่องราว หรือข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับพื้นที่ที่กำลังเดินผ่านไป ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดและปัญหาอุปสรรคของคนอื่นๆ ที่มาร่วมกิจกรรมด้วยกัน

สอง กิจกรรมที่กลุ่มทำร่วมกัน เน้นที่กระบวนการ ส่วนความสำเร็จและข้อมูลคือผลพลอยได้จากการทำ ซึ่งต้องได้อยู่แล้ว ไม่มากก็น้อย

ข้อมูลที่ได้จากการไปเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ชุมชนป่าต้นน้ำ

การทำไร่หมุนเวียนของคนกระเหรี่ยง

การทำไร่ของคนกระเหรี่ยง จะทำไร่แบบหมุนเวียน ไม่ใช่ไร่เลื่อนลอย ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่หรือตามหนังสือเรียน เนื่องจากคนกระเหรี่ยงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ พึ่งพาความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ดังนั้นหากมีการตัดไม้ทำลายป่า จนหมดสภาพป่า คนกระเหรี่ยงก็จะอยู่ไม่ได้ อีกทั้งวิถีชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนกระเหรี่ยง จะทำแบบพออยู่พอกินไม่ได้ทำเพื่อนำไปขาย และการทำไร่หมุนเวียนจะกลับมาทำในพื้นที่เดิมเมื่อเวลาผ่านไป 5-7 ปี

วิธีการเลือกทำไร่

ด้านสภาพแวดล้อม

- ดูลักษณะของดินไม้ เช่น ถ้าดินไม่มีรูปร่างแปลก ก็จะไม่ทำไร่ในพื้นที่บริเวณนั้น
- ไม่เลือกพื้นที่ที่เป็นรูปสันยักษ์ เพราะจะเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสถูกน้ำท่วมสูง เนื่องจากเป็นแหล่งบรรจบของแหล่งน้ำสองสาย
- ไม่เลือกพื้นที่ที่เป็นตาน้ำ เพราะจะเป็นการปิดกั้นทางน้ำ ซึ่งคนกระเหรี่ยงถือว่าการปิดทางน้ำเป็นการปิดทางทำมาหากินของคนและสัตว์ จะเป็นบาปกับคนทำ และจะถูกเจ้าป่าเจ้าเขาลงโทษโดยวิธีต่างๆ เช่น ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่ดี
- ไม่เลือกพื้นที่ที่เป็นเนินหลังเต่า เพราะถือว่าการทำลายแหล่งต้นน้ำ
- ไม่เลือกพื้นที่ที่เป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า

ด้านพิธีกรรม

- เลือกโดยการทำพิธีเสี่ยงทายที่ดินทำกินกับแม่โพสพ โดยการตัดไม้ไผ่ขนาดยาวเท่ากับ 1 ช่วงแขน แล้วฟาดกับพื้นดิน ถ้าไม้ยาวขึ้นแสดงว่าพื้นที่นั้นสามารถทำได้ แต่ถ้าไม้สั้นลงไม่ควรทำ
- ที่ดินสำหรับการทำไร่นาเหวนเวียน ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ทุกคนในหมู่บ้านสามารถทำได้ แต่ต้องผ่านการเสี่ยงทายทุกครั้ง

วิธีคิด

- ขนาดพื้นที่ในการทำไร่นาเหวนเวียนของแต่ละครอบครัว จะขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในครอบครัวว่าจะกินข้าวจำนวนเท่าไร จนกว่าจะถึงปีต่อไป
- การทำไร่ไม่ได้ทำเพื่อขาย แต่ทำเพื่อกิน ดังนั้นจึงผลิตให้พอดีกับสมาชิกในครอบครัว หากมีเหลือก็จะแบ่งปันให้เพื่อนบ้านที่ทำได้ไม่พอกิน

วาระที่ 4 การทำงานของทีมวิจัยกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง

คุณอภิชาติ ลือสกล หัวหน้าโครงการวิจัยฯ เสนอว่าขณะนี้ โครงการวิจัยฯ กำลังเริ่มดำเนินงานในระยที่ 2 และเป็นช่วงที่กำลังมีการปรับเปลี่ยนสมาชิกในทีมวิจัย เนื่องจากหลายคนจบ ม.6 แล้วต้องไปเรียนต่อ และมีคนใหม่ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มฯ และสนใจจะเข้าร่วมในทีมวิจัย จึงน่าจะเวทีเพื่อพูดคุยทำความเข้าใจ เพื่อให้เห็นบทบาท ภาระหน้าที่ของทีมวิจัย และสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้วในโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1 อีกทั้งจะได้ร่วมกันกำหนดแผนงานโครงการระยะที่ 2 ซึ่งจะได้พูดคุยกันในรายละเอียดในการประชุมครั้งต่อไป

กำหนดวันประชุมครั้งต่อไป วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2550 ณ สำนักงานหอการค้าจังหวัดสมุทรสงคราม

ปิดประชุมเวลา 14.00 น.

นางสาวรัตนา วงศ์เชื้อ

บันทึกการประชุม

ข. รูปภาพรูปภาพกระบวนการดำเนินการกิจกรรมของโครงการ

เรียนรู้วิถีชีวิต-วัฒนธรรม

ชุมชนป่าต้นน้ำ

20-23 มกราคม 2549

ที่ บ้านเกาะตะตัง ต.ไถ่วัง อ.สังขละบุรี
จ.กาญจนบุรี

ฝึกอบรม ผู้นำเยาวชน #4

10 - 12 ตุลาคม 2548

ที่ บ้านกลางสวน อ.สมุทรสงคราม

ฝึกอบรม ผู้นำเยาวชน #3

4 - 6 ตุลาคม 2548

ที่ บ้านกลางสวน จ.สมุทรสงคราม

ปลูกข้าว กับ ชาวนา

22-23 ตุลาคม 2548

ที่ แพรกหนามแดง จ.สมุทรสงคราม

ฝึกอบรม ผู้นำเยาวชน #2

21-23 กรกฎาคม 2548

ที่ บ้านกลางสวน จ.สมุทรสงคราม

วิถีชีวิต-วัฒนธรรม ชุมชนคนชายฝั่ง

คลองโคน สมุทรสงคราม

5-8 พฤษภาคม 2548

ค่าย เรียนรู้เรื่อง..เมืองแม่กลอง

29-31 มีนาคม 2548

ที่ บ้านกลางสวน

สมุทรสงคราม

แลกเปลี่ยน-เรียนรู้

วันที่ 23-25 เมษายน 2547

เครือข่ายวิจัย จ.ตรัง-สุราษฎร์ธานี

วันที่ 22 มกราคม 2548

เวทีสาธารณะ "ตัวตนคนแม่กลอง"

วันที่ 22 เมษายน 2548

มหกรรม "ห้องเรียนชุมชน"

ที่ มหาวิทยาลัยเกษตรฯ

วันที่ 12 พฤศจิกายน 2548

ร่วมรายการเสวนา เวทีเยาวชน

ที่ ป้ายเสวนาคาร

ฝึกอบรม ผู้นำเยาวชน #1

20-23 ตุลาคม 2547

ที่ หาดเจ้าสำราญ
จ.เพชรบุรี

29 สิงหาคม 2547

อย่างก้าวที่ยาวไกล คนรุ่นใหม่จะไปทางไหนกัน?

เวทีสัญจร

เพื่อทำความเข้าใจ
เพื่อปรึกษาหารือ
เพื่อถกเถียงกิจกรรม
เพื่อสรุปบทเรียน

ประชุมทีมวิจัย

